

НОРН ТЕМНИШВАРСКИ ВЕСНИК

ГОДИНА 6 БРОЈ 14 (1/2019)

ЈУН 2019.

ЧАСОПИС СРБА У РУМУНИЈИ

ПРЕДСЕДАВАЊЕ РУМУНИЈЕ У ЕУ И СРБИЈА

СРПСКА ЧИТАОНИЦА “ДИМИТРИЈЕ ПАНТИЋ ТИРОЛ”

КУЛТУРНИ ЦЕНТАР
САВЕЗА СРБА У РУМУНИЈИ
Мангалија бр. 29, Темишвар

Свршило је срећу у школи
РАДИО

БАЛКАНСКА ПРОШЛОСТ У ЕВРОПСКОЈ БУДУЋНОСТИ

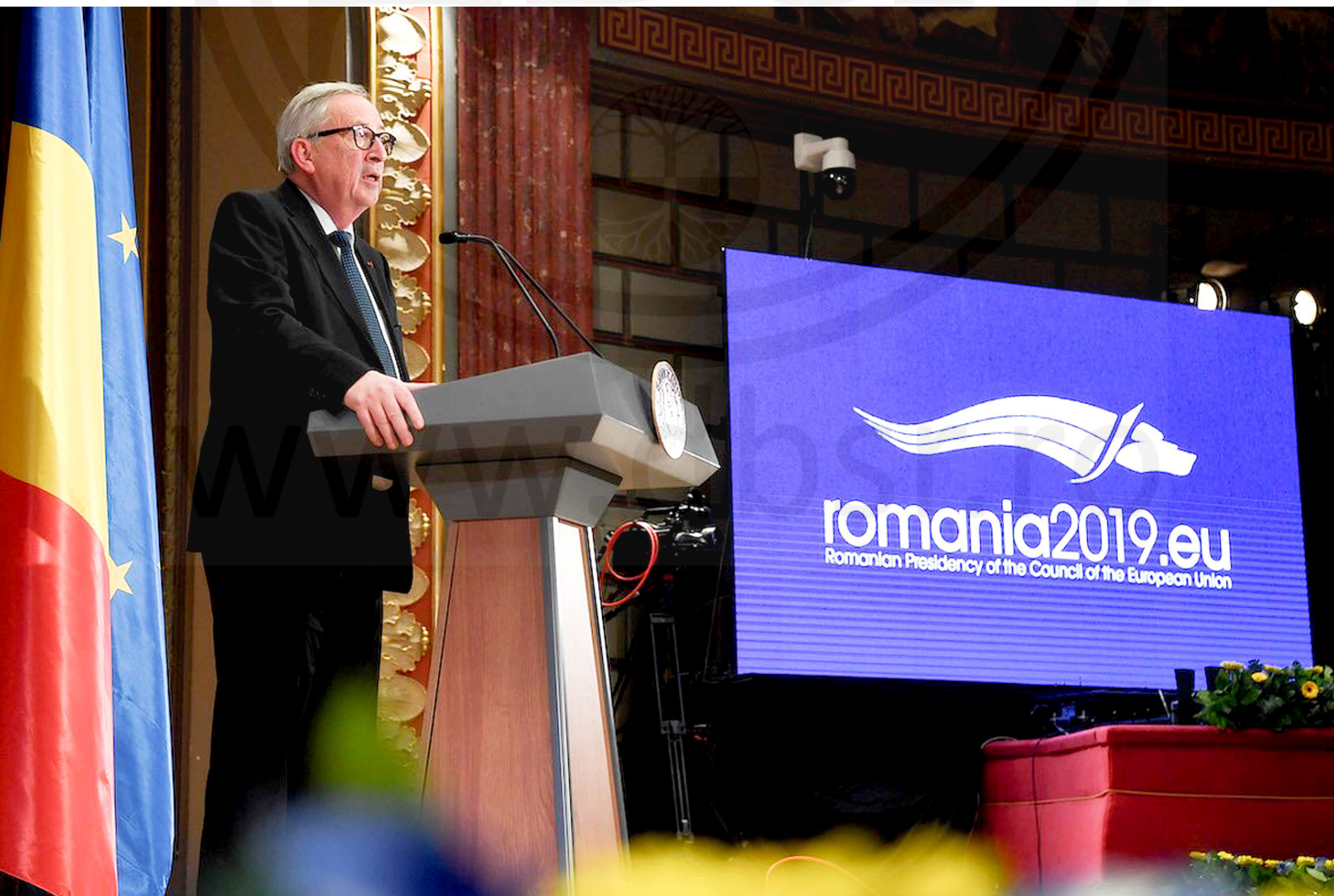
Односи између Србије и Румуније су модел добросуседства. Ове године се навршава 140 година од успостављања билатералних дипломатских веза које је историја калемила миром, сарадњом, поверењем и разумевањем. Редак је пример односа између две државе у којима не постоје безбедносна дилема, игра равнотеже моћи или територијалне претензије и спорови. Српско-румунски односи припадају, могло би се рећи, кантовском идеалу „вечног мира“. У традицији добросуседске сарадње налазе се и иманентни потенцијали за изградњу другачије стварности на Балкану.

Током тридесетих година двадесетог века у Букурешту, Атини и Солуну одржане су Балканске конференције на којима су, између осталих, Краљевина Румунија и тадашња Југославија заједнички изразиле, у то „време екстрема“, снажну колективну жељу за миром, просперитетом и интеграцијом, храбро исказану идејом да национални егоизми уступе место једнакости и хармоничној сарадњи. На Трећој Балканској конференцији, одржаној у Букурешту, од 22. до 29. октобра

1932. године, тадашњи румунски министар спољних послова Николае Титулеску, наглашавајући да балкански народи деле много заједничких цивилизацијских елемената, закључио је следеће: „Синоним за мир није недостатак рата. Мир значи, пре свега, стање духа које се састоји од поверења, узајамног разумевања и вере у сутра. Није довољно прогласити мир. Мир мора бити освојен.“

Овај мировни пројекат остао је недовршен. Румунија је данас чланица шире европске заједнице мира и сигурности, а Србија се суочава са својом специфичном стварношћу. Ове године Румунија је преузела председавање Саветом Европске уније истакавши у својој агенди да је приоритет проширење ЕУ на балканске земље. Румунија је остала привржена потенцијалима за изградњу другачије стварности на Балкану. То је права прилика за Србију.

Никола Лакић,
главни и одговорни уредник

МОМЕНАТ ЗА ЈАЧАЊЕ ВЕЗЕ СРБИЈЕ И РУМУНИЈЕ

КИНА – „НОВИ ИГРАЧ“ НА БАЛКАНУ

МИ И МАТИЦА- ЗАБОРАВЉАЊЕ ЗАБОРАВЉЕНОГ

Издавач часописа је Савез Срба у Румунији, уз помоћ Департмана за међуетничке односе при Влади Републике Румуније. Први број “Темишварског весника” штампан је новембра 1933. године у Темишвару, оснивач листа и први главни и одговорни уредник био је Милутин Манојловић и излазио је све до јула 1947. године. Новембра 2008. године појавио се први број недељника “Нови темишварски весник” чији је издавач био Српско-румунски центар за развој, а главни и одговорни уредник др Рајко Корња.

БРЕГЗИТ И ЗАПАДНИ БАЛКАН – ДВЕ ЕВРОПСКЕ НЕИЗВЕСНОСТИ

СРБИ У РУМУНИЈИ СУ ЈЕДИНСТВЕНИ

Фокус

Вања Долапчев

ПРЕД "КОМШИЈСКИМ ВРАТИМА"

8

проф. др Момчило Сакан

ЈАЧАЊЕ СТАБИЛНОСТИ РЕГИОНА СРПСКО- РУМУНСКИМ ПРИЈАТЕЉСТВОМ

14

Политика

Зоран Ђирјаковић

ВЛАСТ И ПРОТЕСТИ У СРБИЈИ–ПРОЛЕЋЕ ЕЛИТИСТИЧКОГ НЕЗАДОВОЉСТВА

24

Заједница

Никола Лакић

СРПСКО ШКОЛСТВО У РУМУНИЈИ

34

Друштво

Мимо Обрадов

СРПСКО-РУМУНСКИ КУЛТУРНИ ВЕЗ

36

Историја

др Зоран Марков

СРПСКО-РУМУНСКА ПОЛИТИЧКА САРАДЊА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 19. ВЕКА

40

Главни и одговорни уредник: Никола Лакић, Редакција: Горан Гога Пантин, Горан Мракић и Предраг Деспотовић, Лектор: Биљана Герман, Коректура: Горан Мишковић, Графички дизајн: др Рајко Корња, Графичка и техничка припрема: Сенадин Крстић, Секретар редакције: Светлана Банду.

Адреса редакције: Timisoara, str. Mangalia nr. 29,
tel/fax: +40256 498 252, e-mail: novivesnik@gmail.com
Noul Mesager de Timisoara
ISSN - 1844-9123

Правну одговорност за садржај објављених текстова носе аутори. Ставови, мишљења и погледи аутора у објављеним текстовима не изражавају ставове уредништва часописа. Уредништво не сноси одговорност за ненамерне и штампарске грешке.

РУМУ
У
И.

www.ghes.ro

НСКО ПРЕДСЕДАВАЊЕ ЕУ – ДОБАР КОМШИЈА ЛИ ПОШТЕНИ БРОКЕР

ДБСР

www.dbsr.ro

Шта може Србија да
има од тога?

пише:

Вања ДОЛАПЧЕВ

Центар за европске политике

ПРЕД „КОМШИЈСКИМ ВРАТИМА“

Србија је земља кандидат која преговара о чланству у Европској унији. Са друге стране, прошло је већ неко време од 1. јануара када је улогу шестомесечног председавања Саветом ЕУ (у наставку: „Савет“) преузела Република Румунија. Кроз председавање овим телом, Румунија има прилику да у први план постави теме од значаја за њено деловање, те интересе које има у оквиру „европске породице“.

Да ли се и где налази Србија у плановима Румуније у оквиру председавања Саветом, приказати се у наредним редовима, такође и положај који има Савет у деловању ЕУ, као и могућа улога Румуније, када је реч о политици проширења Уније. Имајући то у виду, треба се ослонити и на општи став који у последње две године имају званична тела ЕУ када је реч о проширењу на земље Западног Балкана.

Да ли Западни Балкан и даље „станује“ у Бриселу?

Србија је постала земља кандидат за чланство 2012. године, док је преговоре о приступању ЕУ почела 2014. године. Међутим, тема проширења на Западни Балкан тада није била у средишту пажње најзначајнијих тела ЕУ. Штавише, ступајући на дужност, председник Европске комисије (у наставку: Комисија), Жан Клод Јункер, навео је да се проширење неће десити током трајања његовог мандата (од јула 2014. до јуна 2019. године). Ипак, промена настаје у септембру 2017. годи-

не. Наиме, тада управо Жан Клод Јункер, у свом годишњем говору о стању Уније, по први пут спомиње средишњи значај проширења ЕУ на земље Западног Балкана. Практично, од тог тренутка, Западни Балкан постаје редовни део приоритета сваке државе која председава Саветом. Тај приоритет се прво нашао као део програма „тројке“ која је председавала Саветом од 1. јула 2017. до 31. децембра 2018. године (Естонија, Бугарска и Аустрија), да би се касније пренео и у програм идуће „тројке“ (Румунија, Финска и Хрватска).

Према речима румунског министра за европске послове, уследиће стварна подршка чланству земаља Западног Балкана, али једину корист коју Србија може да очекује јесте ако она сама уложи више напора и суочи се са горућим проблемима на која јој се скреће пажња из Брисела.

Преговори о приступању Србије ЕУ теку прилично споро. За мало више од четири године, од укупно 35 преговарачких поглавља, Србија је отворила 16, а привремено затворила 2, док мерила за привремено затварање поглавља и даље нису испуњена. Према оцени Комисије, Србија нема видљив напредак и даље заостаје у областима као што су владавина права, реформа јавне управе, правосуђе, борба против корупције и борба против организованог криминала. Овде су, пре свега, у центру пажње Поглавље 23:

Правосуђе и основна права и Поглавље 24: Правда, слобода и безбедност. Према новом приступу у преговорима о приступању, због недовољног напретка у овим поглављима целокупно приступање једне земље ЕУ може да се привремено обустави. Као последица таквог стања, Србија не може да отвори велики број преговарачких поглавља, а са друге стране, још теже може да привремено затвори претходно отворена поглавља.

Шта све може Савет Европске уније?

Поред Европског парламента, Савет је једно од главних тела које доноси одлуке унутар ЕУ. Савет ради кроз тзв. „формације министара“, тј. окупљањем министара из свих др-

жава чланица ЕУ који се баве одређеним ресурсом. Уколико је у питању тема која се односи на пољопривреду, састанку ће да присуствују само министри који се баве питањима из области пољопривреде. Сваким састанком министара, осим у случају састанка министара за спољне послове, председава министар из државе која у том тренутку врши председавање Саветом. На овај начин председавајућа држава може да наметне теме од свог интереса на дневни ред Савета. Управо у томе лежи највећа моћ државе која председава Саветом.

Уочи почетка свог председавања Саветом, држава чланица доноси програм где поставља приоритете у идућих шест месеци. Поред појединачног, три државе које председавају Саветом током годину и по дана, тзв. „тројка“, доноси заједнички програм председавања. Од 1. јануара ове године, „тројку“ чине Румунија, Финска и Хрватска. Један од приоритета у програму текуће „тројке“ је и политика проширења ЕУ, са нарочитим нагласком на земље Западног Балкана.

Шта може Румунија у Савету Европске уније?

Румунија је постала чланица ЕУ 2007. године и текуће председавање Саветом је прво које обавља. Као своје приоритете у председавању Румунија истиче: 1) кохезију и смањење разлика у развоју између држава чланица, 2) безбедност у погледу борбе против тероризма, решавања питања миграција, очувања „Шенгенске зоне“ и јачања сајбер безбедности, 3) глобалну улогу ЕУ која се заснива на одбрани, проширењу на Западни Балкан, програму „Источно партнерство“ и међународној трговини, и 4) очување заједничких вредности ЕУ, попут демократије, људских права и солидарности. Иако су ове теме усмереније у односу на програм „тројке“, земље Западног Балкана су ипак остале део појединачних приоритета Румуније. Румунија тако има моћ да постави теме у вези земаља Западног Балкана на дневни ред расправе и одлучивања унутар Савета.

Међутим, према извештају Комисије, Румунија данас има проблем са правосуђем и борбом против корупције. Комисија најављује и мо-

гућност покретања поступка против Румуније због покушаја да званична влада утиче на рад правосуђа. Другим речима, председавање Саветом долази у доста изазовном тренутку по сâму Румунију. На тај начин њен углед и релативна моћ у Савету може да дође у питање.

Такође, током председавања Саветом постоје теме које могу да утичу на програм председавања, иако нису део званичних приоритета председавајуће државе. У случају румунског председавања Саветом, неке од таквих тема су: „Брегзит“, избори за Европски парламент и преговори о вишегодишњем финансијском оквиру ЕУ. Осим изазовног тренутка по Румунију, ово доба је изазовни тренутак и по ЕУ, као организацију.

Шта може Србија да има од тога?

И поред планираних приоритета, али и наставка великих очекивања из претходних година, политика проширења ЕУ на Западни Балкан, укључујући и Србију, није наишла на одзив у раду Савета. Разлог за то лежи у горенаведеним околностима са којима се данас суочава ЕУ, али и на страни земаља Западног Балкана где постоји велики застој у спровођењу реформи или чак „назадовању“ у одређеним областима.

Према речима румунског министра за европске послове, стварна подршка чланству земаља Западног Балкана у ЕУ ће да уследи тек крајем маја, након избора за Европски парламент. Имајући у виду досадашњи ток румунског председавања Саветом, преостало време трајања истог (до 30. јуна ове године) и друге околности, извесно је да Србија не може да очекује изненадну корист са те стране. Једину корист коју Србија може да очекује јесте ако она сâма уложи више напора и суочи се са горућим проблемима на која јој се скреће пажња из Брисела.

На крају, ипак, све остаје на нама.

пише:
др Игор НОВАКОВИЋ
ИСАК фонд

МОМЕНАТ ЗА ЈАЧАЊЕ ВЕЗЕ СРБИЈЕ И РУМУНИЈЕ

Румунско председавање Европском унијом несумњиво је значајно за Србију као земљу кандидата за чланство. Као што је био случај и током претходних проширења, највећи заговорници ширења ЕУ су углавном државе које су непосредни суседи кандидата и потенцијалних кандидата. Политика проширења за њих и даље представља кључну спољнополитичку полуку за стабилизацију суседства и конвергенцију њихових политика у правцу стандарда ЕУ. Стога проширење ЕУ на Србију и уопште Западни Балкан, представља један од приоритета за Румунију. Букурешт је заинтересован да се унапреди процес започет 2018. године око давања јасних сигнала да је ЕУ и даље заинтересована за процес проширења, који је утемељен на Комуникацији Европске комисије око перспективе проширења за Западни Балкан, усвојеној на Самиту ЕУ, у Софији, 2018. године.

Међутим, потенцијални улазак Србије у ЕУ је све само не уобичајен случај проширења. Наслеђе југословенских ратова из 1990-их, укључујући и веома тешко питање Косова, блискост са Руском Федерацијом која је (поново) успостављена управо око подршке ове државе Србији око питања Косова, све јача веза са Кином, те несређена унутрашња ситуација и упитна спремност за спровођење кључних реформи у интересу грађана (које су

истовремено и кључне реформе на путу Србије ка ЕУ) чине процес приступања Србије изазовним. Управо због ових разлога Србији је и те како потребна снажна заинтересованост и подршка, како политички и економски најзначајнијих држава чланица, тако и суседних држава. С друге стране, и то је управо оно на чему ћемо највише и инсистирати у овом тексту, за напредак у процесу европске интеграције кључна је заинтересованост и посвећеност саме државе кандидата.

Румунско председавање представља моменат за јачање веза Србије и Румуније. Колико ће он бити искоришћен, у великој мери зависи од саме Србије.

Србија је закована отвореним питањем Косова. Румунија је једна од пет држава ЕУ које нису признале независност Косова, и стога постоји перцепција да Румунија може да учини много, барем када је реч о превазилажењу неких изазова и проналаску решења за ово питање. Однедавно, председник Александар Вучић и Влада Републике Србије се залажу за решење које се заснива на „разграничењу између Срба и Албанаца“, које већина држава чланица ЕУ није позитивно прихватила. Стога се може и сматрати да је Србија румунско председавање ЕУ видела и као шансу за унапређену комуникацију са

европским институцијама и државама чланицама око овог предлога решења. С друге стране, управо питање Косова, односно питање имплементације договорених елемената из Бриселског споразума, који су Београд и Приштина потписали 2013. године (а који су превасходни део поглавља 35 преговора), отежава напредак у отварању других поглавља. Румунија, ако је заинтересована за овакво решење косовског питања, можда може да помогне Србији у комуникацији са ЕУ и другим државама чланицама. Међутим, ово питање је толико деликатно и за румунске националне интересе, да је упитно колико може да се ангажује.

Румунија може да се снажније залаже за решавање отворених питања везаних за напредак у отварању поглавља 31 – Заједничка спољна, безбедносна и одбрамбена политика. За разлику од свих осталих поглавља, Србија није добила Извештај о скринингу (аналитичком прегледу) за поглавље 31, који је први корак ка отварању преговора. Ово поглавље се бави усклађивањем Србије са спољнополитичким и безбедносним приступом ЕУ. У случају Србије оно је посебно упитно због блиских односа са Руском Федерацијом (и у последње време све више Кином), пошто се Србија не усклађује са оним спољнополитичким декларацијама и мерама ЕУ чије су директне или индирект-

romani

не теме Русија или Кина. Иако би било продуктивније да Србија добије Извештај о скринингу, неке од држава чланица блокирају овај корак. Са Извештајем о скринингу дијалог ЕУ и Србије по овом питању би био много транспарентнији него што је то данас и била би омогућена јаснија комуникација са грађанима Србије. У том смислу, Румунија би свакако могла да помогне у комуникацији Србије са другим државама ЕУ, поготово пошто она сама важи за једну од држава чланица

које нису превише наклоњене режиму Владимира Путина.

Али, ако изузмемо ова два „политичка“ поглавља у преговорима, за остале елементе процеса преговора је најодговорнија сама Србија. То се пре свега односи на поглавља 23 и 24 која се баве људским правима и владавином права, која су кључна за процес трансформације друштва и система у Србији. Управо због „лоших“ искустава са Румунијом и Бугарском, а донекле и Хрватском, Унија ова два погла-

вља отвара прва у процесу преговора и последња затвара, инсистирајући да је видљиви напредак у њима кључан за напредак у процесу ЕУ интеграција. Дакле, Србија има могућности да докаже своју посвећеност европском путу и да докаже спремност за чланство. Истовремено, спровођење ових реформи је у највећем интересу грађана, јер онемогућавају „заробљавање државе“ и јачају независност институција. Румунија, иако један од „узрока“ за стварања овог новог

приступа преговорима које ЕУ спроводи са државама Западног Балкана, једна је од држава у којој се воде највеће битке у борби са корупцијом и око јачања владавине права и као таква представља најбољи пример и резервоар искустава за Србију и друге државе Западног Балкана. Са своје стране, познато је да је Румунија више него заинтересована да помогне Србији око ова два поглавља, не само током председавања, већ у периоду након тога. Добре вести и напредак у поглављима 23 и

24 свакако би дали Румунији ослонац за снажније заговарање унапређења процеса преговора.

С друге стране, да би Румунија помогла, потребна је подршка Србије и других држава Западног Балкана, а која се огледа у одлучности за спровођење процеса реформи у овим областима и поштовању рокова на које су се обавезале. Уколико би Србија била заинтересована, Румунија би несумњиво могла да понуди помоћ и неопходну експертизу у овим поглављима.

Све у свему, румунско председавање представља моменат за јачање веза Србије и Румуније. Колико ће он бити искоришћен, у великој мери зависи од саме Србије. Време је да добре политичке и економске везе, које се манифестују кроз сарадњу на билатералном нивоу и кроз Квадритералу (бившу Крајовску групу), унапредимо и претворимо у чвршћу сарадњу на европском путу Србије у циљу имања блиске сарадње у оквиру саме ЕУ.

Бања Лука

пише:

проф. др Момчило САКАН

Независни универзитет Бања Лука

ЈАЧАЊЕ СТАБИЛНОСТИ РЕГИОНА СРПСКО- РУМУНСКИМ ПРИЈАТЕЉСТВОМ

Пријатељство румунског и српског народа траје вековима. Та два народа и две земље никада нису ратовале једна против друге и та традиција је и данас актуелна. Владе обе земље и преузимају обавезу да сачувају и појачају одличне историјске билатералне односе и традиционално пријатељство у разним областима. Прекогранична сарадња је веома

интензивна на свим пољима. Нарочито је то евидентно у области заједничких улагања у електроиндустрију и изградњу хидроелектрана на Дунаву. Укупан обим економске размене из године у годину стално је у порасту да би већ достигао цифру од 1.6 милијарди евра. Румунија свесрдно подржава и улазак Србије у Европску унију.

Даља сарадња између Републике

Румуније и Републике Србије може се посматрати са различитих позиција и у различитим областима друштвене делатности. За ову анализу значајна је сарадња између народа, сарадња између влада те две државе и у региону Источне Европе, и сарадња на међународном плану укључујући и помоћ Републици Србији у вези са пријемом у Европску унију. Између српског и румун-

ског народа, дакле, постоји искрено пријатељство и постоје реалне претпоставке да ће оно јачати и у будућности.

Што се односа између народа тиче, сарадња је веома плодна и пријатељска. Ту глобалних проблема никада није било, а постоји и велика вероватноћа да их никада неће ни бити. У то сам се и лично уверио путујући по бројним селима Баната и Источне Србије. Постојали су, међутим, појединачни покушаји неодговорних и злонамерних људи и друштвених група да се ти односи уназаде и дестабилизују. Извесно је, међутим, да ти покушаји не представљају државни пројекат влада наше две земље. Пре би се могло рећи да су то покушаји појединих невладиних фактора или притисци од стране водећих земаља у појединим организацијама и савезима.

Односи између влада две државе и у региону (Источној Европи) су за народ наше две државе, без сумње, изузетно значајни. Владе наше две земље то веома добро знају и константно настоје да те односе унапреде. Посебно охрабрује чињеница да се у тој сарадњи отворено и безрезервно прикључују и друге земље у региону, нарочито Република Бугарска и Грчка. У прилог томе могу се навести веома чести и плодотворни сусрети влада поменутих земаља са јасним ставовима да се ти односи и даље унапређују на свим пољима друштвене делатности. Недавно су те четири земље потписале и Букурештанску декларацију, којом потврђују да ће појачати сарадњу, што је веома значајно за стабилност региона. Постоје и бројни заједнички пројекти нарочито у области путне мреже, укључујући и ауто-пут Београд – Темишвар који ће бити од изузетног значаја за Румуне и Србе у Банату са обе стране границе. Економска размена из године у годину је све плодотворнија. Она ће ускоро прећи две милијарде

евра, што ће знатно допринети томе да једни другима постанемо важнији. Посебно је значајно да је и размена туриста из дана у дан интензивнија. Тако је, на пример, прошле године број туриста који су дошли из Републике Румуније у Републику Србију достигао цифру од 75.000 или за 18% више него у претходној 2018. години.

Република Румунија интензивно помаже Републици Србији и на међународном плану. Румунија је једна од пет земаља Европске уније која није признала Косово. Румунија, такође, није гласала за улазак те такозване, самопроглашене државе Косово у Интерпол и УНЕСКО. И не само то. Румунија се снажно залагала и залаже за онај дневни ред у међународним организацијама који одговара Србији. Посебно је важно да је румунска премијерка Виорика Данчила упутила писмо премијерима ЕУ, Меркеловој и Макрону, у којем изражава своју подршку европском путу Србије.

Румунија ће у Србији увек имати поузданог савезника, без обзира на то да ли ће се прикључити Европској унији или не.

Постоје, међутим, и одређене потешкоће које долазе из окружења те две државе. Србија није чланица НАТО нити то жели да буде. Она јесте свој геополитички код безрезервно усмерила ка учлањењу у Европску унију, али је велики знак питања да ли ће икада стићи тамо. Однос Уније према Србији је крајње ултимативан и недоследан. Она Србији из дана у дан поставља све оштрије услове и условљавања, што битно утиче и на расположење јавног мњења.

Постоје, међутим, и проблеми у самој Унији, који су из дана у дан све израженији. Велика Британија је изабрала БРЕГЗИТ. Италија је на клацкалицу. Слична је ситуација и

са Португалом, Шпанијом, Грчком, Мађарском, Словачком и Чешком, а донекле и Пољском. Како сада ствари стоје, односи између Немачке и Француске су веома добри, али нико не гарантује да ће тако и остати у будућности. Највећи проблем, међутим, је у ставу да државе чланице морају беспоговорно поштовати све оно што је зацртано од стране Брисела. И управо због тога постоји опасност да ће јачати подршка грађана оним политичарима који не желе да њихова земља буде протекторат у тој Организацији.

Србија, без дилеме, жели да буде војно неутрална и да самосталније развија своју спољну политику. Нарочито је заинтересована за добре односе са суседима. Са неким суседима, нарочито оним државама које су биле републике у СФРЈ, то теже иде, а са неким много лакше. Са Румунијом постоји традиционално пријатељство које траје вековима. Често се може чути изрека да Румунија није ратовала само са две суседне територије: Србијом и Црним морем.

Србија жели да развија добре односе и са другим државама у свету, нарочито са великим силама – Сједињеним Државама, Русијом и Кином. Постојали су бројни притисци да Србија, иако није члан Европске уније, мора стриктно и беспоговорно следити њену спољну политику. А ту политику доследно не спроводе ни највеће земље Европске уније. Тако је, на пример, Немачкој дозвољено да гради гасовод, Северни ток 1 и 2. Бугарској, Грчкој и Мађарској су, међутим, забранили да граде Јужни ток. Те државе су се повиновале одлуци Европске уније без обзира што од тога имају директну и непроцењиву штету.

Румунија ће у Србији увек имати поузданог савезника, без обзира на то да ли ће се прикључити Европској унији или не.

пише:
проф. др Драган БУЈАНОВИЋ
Факултет политичких наука

БРЕГЗИТ И ЗАПАДНИ БАЛКАН – ДВЕ ЕВРОПСКЕ НЕИЗВЕСНОСТИ

Процес најављеног напуштања чланства у Европској унији Уједињеног Краљевства Велике Британије, која је овој организацији приступила 1973. године, отпочео је јунским референдумом 2016. године. Резултатима референдума шокирана европска, а у извесној мери и британска јавност, нису успеле лако да се консолидују, а и три године касније формална процедура напуштања Уније није окончана. Стална одлагања да до напуштања чланства Велике Британије у Европској унији дође само продужава агонију да ли ће уопште и доћи до реализације овог процеса. Са друге стране, Савезна Република Немачка и њени званичници су и даље веома обазриви и толерантни када је у питању окончање Бреگزита. Разлог за то је зебња да би било какви притисци на Британију заправо само оснажили већину која је у овој земљи за излазак из Европске уније. Такође, сва одлагања да се у Британском парламенту ратификује споразум, који је постигнут између Брисела и доскорашње председнице британске владе Терезе Меј, само пролонгира прилично неизвесну ситуацију.

Све наведено додатно слаби Европску унију као пројекат који је поприлично уздрман и који се покушава спасти захваљујући јачем ангажману и сарадњи на релацији

Берлин – Париз. Предлози за реформу Уније, које је у марту ове године изнео председник Француске Емануел Макрон само су козметичке природе и неће допринети суштинској консолидацији Европске уније. Напротив, чини се да ће они само мало поправити постојеће нестабилно стање, али не и из темеља унапредити функционисање Европске уније. Ипак, веома је битна Макронова констатација да до нових проширења Уније заправо неће доћи све док се она не реформише и оснажи, што би ипак требало да буду паралелни процеси.

Остаје да очекујемо да ће се Европска унија што пре консолидовати, али и отворити могућност за пуноправно чланство држава Западног Балкана. Одсуство или значајнији заостатак у оба процеса значило би кризу на читавом континенту. А свакако ће и Брегзит, као процес који ће се очигледно наставити без извесности кратког трајања, допринети даљој нестабилности Европске уније.

Реформа Европске уније, дакле, не треба ни на који начин да затвара перспективу чланства држава Западног Балкана. Свако одсуство европске перспективе за државе овог дела Европе значило би

нове, пре свега, безбедносне изазове и проблеме, а посебно у државама које су изван чланства у Северноатлантском савезу.

И сам Западни Балкан је суочен са бројним проблемима. После решавања грчко-македонског спора, који је трајао од 1991. године, а због уставног имена Републике Македоније, круцијални балкански проблем представља однос између Београда и Приштине. Иако се текућа година означавала као пресудна за окончање дијалога, који је отпочео између Београда и Приштине 2011. године, све је мање реална могућност да до тога дође. Застој који траје већ дуже од годину дана у дијалогу може бити превладан само јаснијим и снажнијим ангажманом Сједињених Америчких Држава. У овом тренутку се чини да САД и нису значајније инволвиране у припрему два самита о Косову, од којих је први 29. априла одржан у Берлину, а за 1. и 2. јул је најављен и састанак челништва Косова и Србије у Паризу. Европска унија, нажалост, није у прилици да деблокира процес дијалога и да кредибилно утиче на обе стране и да се дође до постизања свеобухватног правно-обавезујућег споразума. Кризу додатно продубљују и ставови власти у Приштини да неће бити оформљена Заједница српских општина, што је обавеза на коју се Косово обавезало још Првим спора-

зумом о нормализацији односа од 19. априла 2013. године.

Такође, и немогућност да се формира власт у Босни и Херцеговини на државном нивоу, још од октобра 2018. године када су били одржани парламентарни избори представља додатни изазов за регију. Заправо упорно одбијање челника Републике Српске и њених званичника на

државном нивоу да се одблокира имплементација Акционог плана за чланство у Северноатлантском савезу додатно компликује односе у БиХ. Илузорна су очекивања српских представника у Босни и Херцеговини да ће пре свега Сједињене Америчке Државе одустати од овога, јер оне чланство ове земље у НАТО виде као најсигурнији га-

рант њене опстојности. Након што се евентуално дође до споразума између Београда и Приштине о пуној нормализацији њихових односа, сасвим је сигурно да ће кључна регионална тема заправо бити Босна и Херцеговина и њено чланство у НАТО.

Дакле, тренутно нестабилна Европска унија, као и криза њеног

трансатлантског партнерства са Сједињеним Америчким Државама, не нуде кредибилну перспективу чланства држава Западног Балкана, а самим тим и Србије. Србија, такође, има и своје унутрашње проблеме који су везани за недовољно брзо спровођење реформи на путу ка чланству у ЕУ, али и тешко уочљив унутрашњи консензус око

најбитнијих питања у која свакако европска перспектива спада. Штавише, ту је и проблем недостатка ваљаног дијалога између власти и опозиције о будућности односа Београда и Приштине.

Зато остаје да очекујемо да ће се Европска унија што пре консолидовати, али и отворити могућност за пуноправно чланство држава Запад-

ног Балкана. Одсуство или значајнији заостатак у оба процеса значило би не само регионалну кризу у овом делу Европе, него и на читавом континенту. А свакако ће и Брегзит, као процес који ће се очигледно наставити без извесности кратког трајања, доприносити даљој нестабилности Европске уније и њеној унутрашњој реформи.

пише:

др Ивона ЛАЋЕВАЦ

Институт за међународну политику
и привреду

КИНА – „НОВИ ИГРАЧ“ НА БАЛКАНУ

Подручје Балкана кроз целу своју бурну историју привлачи пажњу глобалних сила. „Традиционално заинтересованим“ силама се, јачањем своје политичке и економске позиције, почетком 2000-их година, придружила и Народна Република Кина.

Кина своје интересовање за Балкан, односно Западни Балкан, почиње да испољава у време назнаке стабилизације политичке ситуације у земљама региона. У позадини кинеског растућег интересовања лежи снажан економски раст ове земље и потреба за остварењем дугорочних планова економског и политичког развоја.

Сарадњу са земљама Западног Балкана Кина, углавном, остварује у оквиру платформе „16+1“ (од самита одржаног у Дубровнику, априла ове године, приступањем Грчке формат је прерастао у 17+1) односно форума за сарадњу земаља централне и источне Европе и Кине, која представља само једну компоненту шире иницијативе Појаса и пута.

Ова нова идеја је замислио кинеског председника Си Ђинпинга да се обнови некадашњи Пут свиле, како онај поморски, тако и копнени. Позив да приступе изградњи овог пута је упућен свим земљама света, будући да иницијалне копнене и поморске руте, које почињу у Централној и Источној Кини и завршавају се у Венецији, обухватају три континента, односно пролазе кроз Азију, Африку и Европу.

Одговор на Иницијативу је био ра-

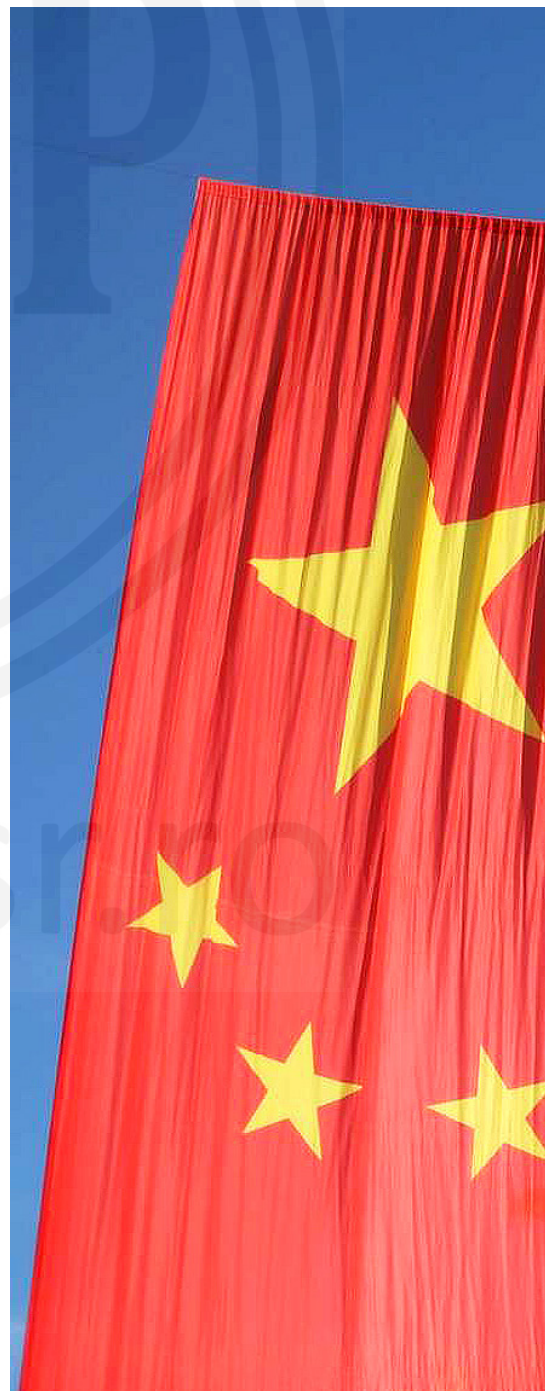
зличит. Било је земаља, Србија је међу њима, које су идеју одмах прихватиле, видећи у њој велику шансу за свој, првенствено економски опоравак, а онда и развој. Са друге стране, било је и оних других који су против ове идеје, сматрајући да Кина има план да „пороби“ свет, да државе „гура“ у дужничко ропство. Интересантно је да исти ти на другојачији начин оцењују аранжмане које са државама закључују Међународни монетарни фонд, Светска банка и друге међународне финансијске институције. Сем тога, овај тип противника сматра да је ова иницијатива много више од економског пројекта, да она, у суштини, представља план којим ће Кина себи обезбедити и глобални политички утицај.

Идеја о покретању платформе за сарадњу НР Кине и земаља ЦИЕ дефинисана је у Будимпешти 2011. године на њиховом првом економско-трговинском форуму. Уследио је први самит у Будимпешти 2012, у Букурешту 2013, Београду 2014, Суџоу 2015, Риги 2016, Будимпешти 2017, Софији 2018. и Дубровнику априла ове године.

Раширена је бојазан да Кина на овај начин, јачањем свог економског, а потом и политичког утицаја, жели да наруши односе у ЕУ и ослаби је изнутра.

Сарадња са земљама ЦИЕ је претежно оријентисана на економију, док се у домену политике углавном

ради на изградњи поверења и јачању културне размене. У области економије посебно место заузимају железничка инфраструктура и технолошки пројекти које многи сматрају делом „кохерентне кинеске стратегије за стварање дистрибутивне

инфраструктуре која ће омогућити кретање кинеске робе из неколико лука у јужној Европи – Пиреј, Солун и Бар – преко Балкана до северне Европе“. У последње време порасло је и интересовање Кине за луке на Јадрану, укључујући и оне у Италији.

Одлука Србије да своје односе са Кином, након закључивања Стратешког партнерства, даље унапреди приступањем платформи за сарадњу 16+1, тј. земаља централне и источне Европе, са једне, и Народне Републике Кине, са друге стране, а потом и Иницијативи Појаса и пута, има далекосежни значај и доприноси економском снажењу земље.

Опште је место да се Република

Србија још увек није опоравила од последица дешавања током 90-их година прошлог века, а светска економска криза је ограничила могућности за привлачење страних инвестиција. У том смислу, понуда која је дошла из Кине, не само Србији, већ свим земљама у нашем окружењу, била је правовремена и неодговорно би је било одбацити.

У почетној фази сарадње Србије и Кине, доминирале су критике на рачун пројеката који су се у оквиру Иницијативе реализовали у нашој земљи. Први пројекти су били из области инфраструктуре и енергетике, попут радова на Коридору 11, изградње моста на Дунаву код Борче, радови на изградњи блока

3 у Термоелектрани Костолац и сл. Основне примедбе су се односиле на то што ови пројекти нису били инвестиционе, већ кредитне природе. По правилу, критичари су занемаривали висину каматне стопе тих зајмова и услове њихове отплате. Занемаривана је и чињеница да изграђени путеви и мост, остају у Србији, а да ће грађани и привреда имати вишеструке користи од унапређених капацитета нашег енергетског сектора.

Међутим, показало се да зајмови нису једини облик којим се реализују пројекти Иницијативе Појаса и пута, сем њих постоје и директне инвестиције.

Први пример за другачије облике

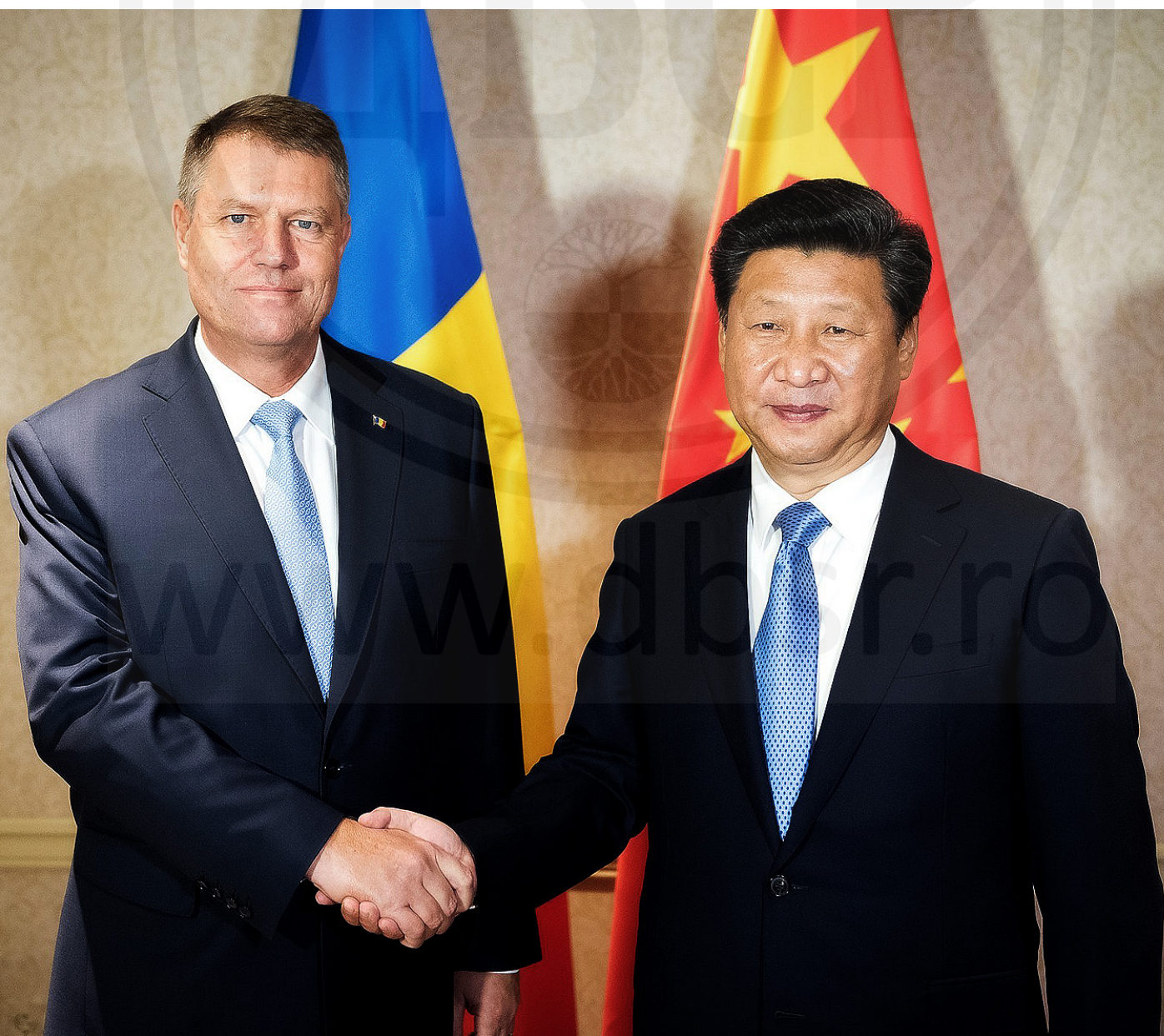
улагања представља случај „Железаре Смедерево“. Железара је, нажалост, попут многих других предузећа после распада СФРЈ запала у велику кризу. Претходни покушаји приватизације били су неуспешни, тако да су први наговештаји да би једна кинеска компанија могла да изврши аквизицију дочекали са одобравањем. Аквизицију је, 2016. године, извршила ХБИС група. Вредност ове аквизиције била је 50 милиона долара, уз обавезу додатног инвестирања. Сем тога, ХБИС група се обавезала да ће задржати свих скоро 5.000 радника, као и да ће модернизовати производне капацитете. Резултати пословања су изузетно високи, по подацима за 2018. годину Железара је највећи српски извозник са вредношћу из-

воза од 749,5 милиона евра. Очекивано, Железара је под сталним критичким оком ЕУ због пласмана на њено тржиште и система квота које је ЕУ увела за треће земље како би заштитила своје произвођаче.

Једна од ударних вести током прошле године било је и окончање вишедеценијског проблема са Рударско-топионичарским басеном Бор. Наиме, кинески „Зиђин Мајнинг“ је купио 63% удела у РТБ, односно уложио 1 милијарду и 260 милиона долара. У исто време, „Зиђин“ је преузео и права експлоатације налазишта бакра од канадске компаније „Невсун“. „Зиђин“ је преузео у року од три дана све депоноване акције „Невсуна“ плативши око 1 милијарду и 661 милион. Процењена вредност овог налазишта је око 100

милијарди долара чиме се значајно повећава могућност остваривања профита самог РТБ-а. Реализација овог пројекта има немерљив значај када се узме у обзир чињеница да РТБ запошљава 5.000 радника. „Зиђин“ се обавезао да ће, у прве три године, сачувати сва радна места. Међутим, с обзиром на очекивани раст експлоатације, вероватнији је сценарио отварања додатних радних места и оживљавања источне Србије.

Тренд инвестирања кинеског капитала у Републику Србију се наставио и током ове године. Крајем марта „Шандонг Линглонг“ је отворио фабрику гума у Зрењанину. У изградњу ове фабрике уложено је 900 милиона долара, а планирано је запошљавање 1.500 радника уз

могућност даљег повећања броја запослених. Због производног плана од 35.000 пнеуматика на дневном нивоу, односно око 13 милиона на годишњем, компанија је изразила заинтересованост да инвестира и у изградњу путева како би своје производе брже транспортовали својим купцима у западној Европи. Подједнако је занимљив податак да је „Шандонг Линглонг“ заинтересован да инвестира и у изградњу резиденцијалног насеља у Зрењанину намењеног запосленима и руководству фабрике.

Наведени примери показују да се Иницијатива Појас и пут успешно спроводи, а да су начини њене реализације бројни. Кина је заинтересована и за улагања у сектор енергетике, а растуће је и интересовање

за научно-технолошке паркове и дигиталну технологију, а неспорно је да постоје могућности и за улагања у пољопривреду и друге области.

Сарадња Кине и земаља ЦИЕ, па и Западног Балкана, не наилази на благонаклони став Европске уније. Брисел не гледа са одобравањем на кинеска улагања у источној и југоисточној Европи сматрајући да Кина покушава да прошири свој политички утицај у региону и да та сарадња поткопава европско јединство.

Раширена је бојазан да Кина на овај начин, јачањем свог економског, а потом и политичког утицаја, жели да наруши односе у ЕУ и ослаби је изнутра. Због повећаног прилива кинеских страних директних инвестиција у Европи, дошло је и до инсистирања Европске комиси-

је да се све тендерске процедуре обављају транспарентно и уз строго поштовање прописа ЕУ.

С друге стране, Кина инсистира на томе да је политичка стабилност и правна сигурност у њеном интересу, те да из тих разлога подржава потпуну интеграцију региона Западног Балкана у ЕУ, а тиме и европско јединствено тржиште. Посматрано из овог угла, растућа улога Кине не би требало да представља претњу за интеграционе процесе. Тим пре што би, с обзиром на диспаратитет у величини територије, броју становника и економској снази Кине и земаља ЦИЕ, земље ЦИЕ могле бити мотивисане да јачају међусобну сарадњу тежећи бољој координацији за заједнички наступ на огромном кинеском тржишту.

пише:

Зоран ТИРЈАКОВИЋ

Факултет за медије и комуникације

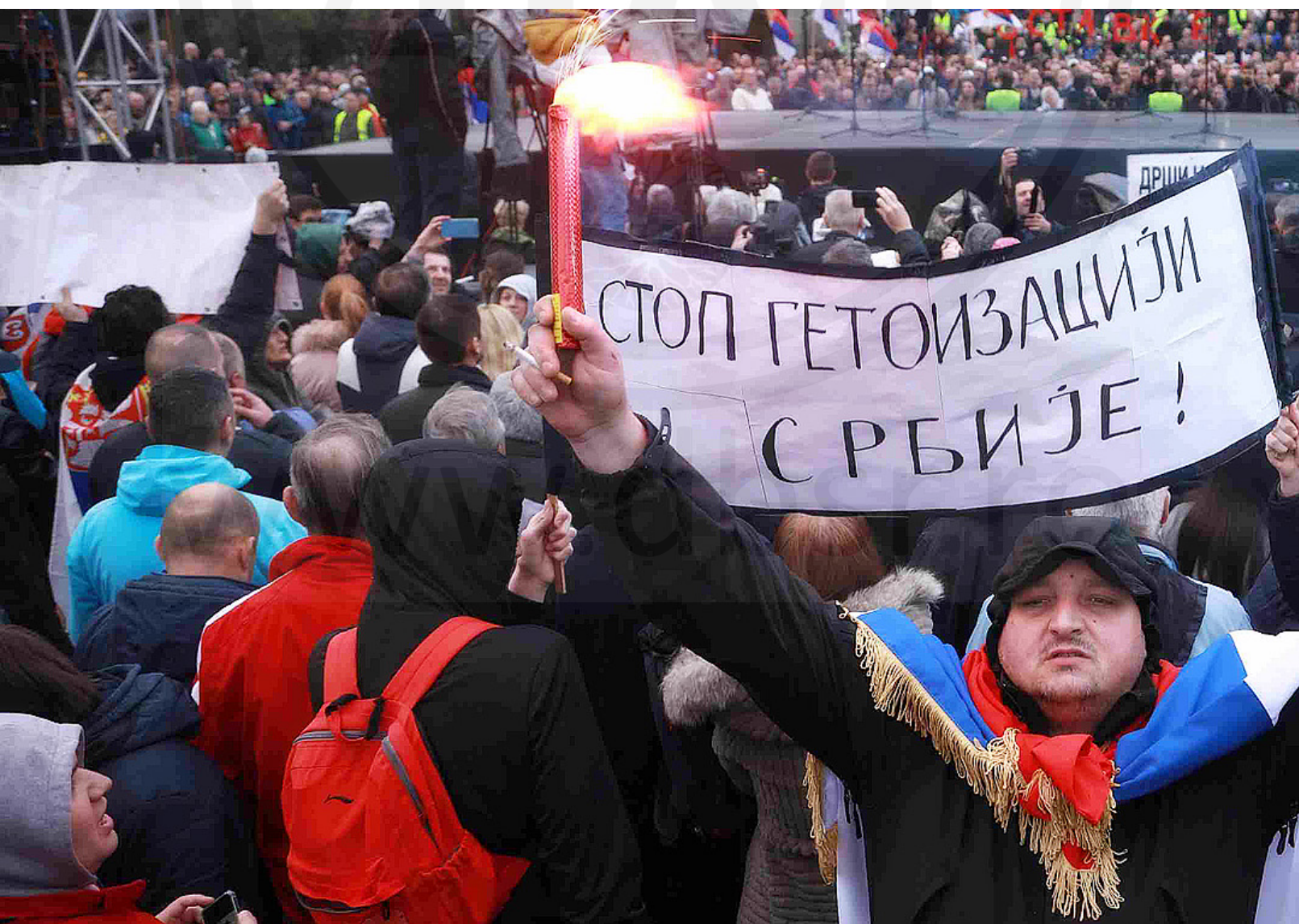
ВЛАСТ И ПРОТЕСТИ У СРБИЈИ – ПРОЛЕЋЕ ЕЛИТИСТИЧКОГ НЕЗАДОВОЉСТВА

Стара изрека каже да је политика уметност могућег. Али, овог кишовитог пролећа главни проблем Србије – истовремено узрок буке и беса који се месецима ритуално ваљао улицама градова и главни разлог зашто су резултати никакви, зашто протести већ недељама вегетирају на ивици гашења – јесте да је политика, која се данас мора водити у Србији, уметност немогућег.

На трибини на тему „Како до бољег живота“, одржаној у Шапцу 2002. године, премијер Зоран Ђинђић, ретко вешт и занимљив говорник, изрекао је једну од својих најупечатљивијих метафора: „Ако мораш да прогуташ жабу, немој да је много гледаш, већ је прогутај; а ако мораш да прогуташ неколико жаба, прогутај прво највећу“. Проблем данашње Србије је да је Запад – под фирмом „коначног статуса

Косова“ – Србији сервирао превелику жабу, коју данас нико, сем, можда, председника Александра Вучића, није у стању да прогута.

Тако велики проблем, који, при томе, не може бити разрешен ни на један од демократских начина, чини све друге проблеме и питања у Србији небитним. Чињеница да релевантне, помена вредне политичке снаге у Србији не виде алтернативу прикључивању Србије Европској

унији, а да је предуслов свега да статус Косова буде решен у складу са јасним и веома уским параметрима које је поставио Брисел, оставила је политичку сферу у Србији у стању хибернације. Чини се да је протестима, који су под слоганом „СТОП крвавим кошуљама“ почели децембра прошле године, више циљ да оживе обамрлу политичку сцену, него што се може говорити о „дрмању“, а камоли рушењу власти.

И западним центрима моћи и одговорним лидерима опозиције и јавним интелектуалцима је јасно да очекивани споразум о Косову није могуће постићи уз суштинско поштовање медијских, демократских и политичких слобода. Чак су и антирежимски медији – независни у Србији не постоје – недавно оснажени и подржани од стране све нестрпљивијег Запада, не због одажности „медијским слободама“, већ

како би се повећао притисак на режим на два фронта које Запад види као кључне. Што промттније окончање преговора са Приштином и заустављање приближавања Србије Русији, коју Запад поново види не само као главног глобалног ривала, већ и као најопаснијег непријатеља.

Нажалост, Косово је само последњи у серији антиполитичких императива, које су западни центри моћи наметали демократским властима у Србији после рушења режима Слободана Милошевића 5. октобра 2000. године. Прво је годинама „питање свих питања“ била сарадња са Хашким трибуналом, затим је на ред дошао императив одржавања „Параде поноса“ у Београду. Успут се укоренио механизам који јасно показује да извор легитимитета овдашњих власти нису грађани, већ западни центри моћи. Они су имали кључну улогу у састављању и одржавању свих, углавном крх-

ких коалиционих влада после демократских промена.

Једна од последица јесте и да је политика постала проказана професија, углавном азил за људе сумњивог морала, са савитљивом кичмом и незаситим материјалним аспирацијама. Штавише, опозициони политичари су толико дискредитовани да играју другоразредну улогу на протестима.

Први српски "селебрити" устанак

Протесте, у суштини, предводе београдски селебритији – чини се охрабрени тријумфом ријалити звезде Доналда Трампа у САД и вођени месијанским комплексом. Ови отуђени урбани елитисти су „грађанским протестима“ дали не толико екстремно антипопулистички, колико антинародни тон – и тако омогућили режиму да прилично лагодно и без бриге дочекује ритуализоване викенд „шетње“ урбаних опозиционара и њихових неодољивих кућних љубимаца. У једном тексту, пезоративно сам их назвао – „Први српски селебрити устанак“.

У сенци проблема са Косовом, са каквим се ниједна земља није суочавала у новијој историји, не треба да чуди да опозиција није у стању да артикулише своје захтеве.

Нажалост, ситуација у медијима слична је стању на политичкој сцени. Медији свој опстанак не везују за публику, квалитетно и одговорно новинарство, већ за неформалне, домаће или стране, економске и политичке „спонзоре“. Антирежимски медији су данас затворени колико и режимски, а, парадоксално, иако под контролом власти, дневни лист „Политика“ је и даље најотворенији у земљи.

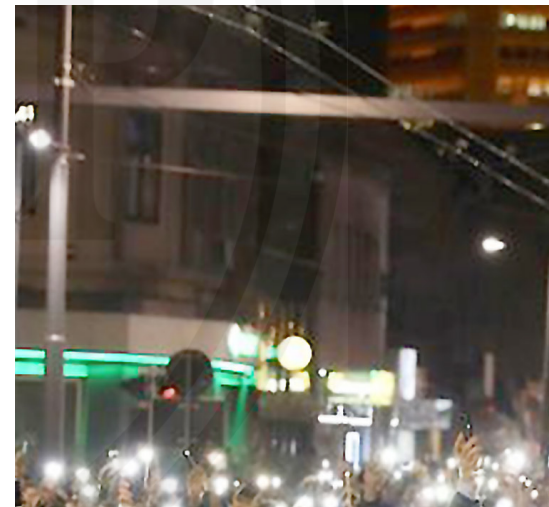
Пример приватизованог, данас ан-

друштво. Дијалога нема ни на једном релевантном нивоу. Слободно мишљење, оно које се не уклапа у црно-белу слику света, било присталица, било противника режима, редовно бива дискредитовано као „ботовање“ и „плаћеништво“, а у игри је и даље оптужба за „издају“, док новитет представља етикета „рускоколонаш“, изведена из „петоколонаша“, као начин да буду дисквалификовани сви они који су скептични према шансама да Србија једног дана уђе у ЕУ.

Присталице опозиције не желе да прихвате да је режим учинио било шта добро, чак и када су резултати, првенствено инфраструктурних радова, не само за сваку похвалу,

тирежимског недељника НИН одлично илуструје да новинари који се јавно декларишу као „борци против медијског мрака“ – у стварности само желе више „светла“ за себе, односно другачије дозирани „медијски мрак“. Некада угледни НИН је постао један од најзатворенијих медија у земљи. Растеран је најкреативнији део редакције – и наш најстарији недељник је данас отворен само за критику режима са једне, радикално про-западне позиције.

Иако је победом Српске напредне странке 2012. године подела на „две Србије“ изгубила смисао, Србија је данас још дубље подељено

већ су олакшали живот бројних грађана. Не постоји никакво разумевање опозиционе јавности ни за положај, а камоли лични улог председника, који води тешке преговоре око статуса Косова – чији би сви замисливи исходи, сем „замрзнутог конфликта“, били схваћени као пораз и понижење од стране значајног дела грађана.

По питању Косова постоји поларизација на оне који мисле да је споразум са Приштином „лук и вода“, да Србија само треба да „призна реалност“, и оне који на Косову виде срце Србије и не крију да мисле да би требало ићи у нови рат уколико самопроглашена независност покрајине буде формализована. У

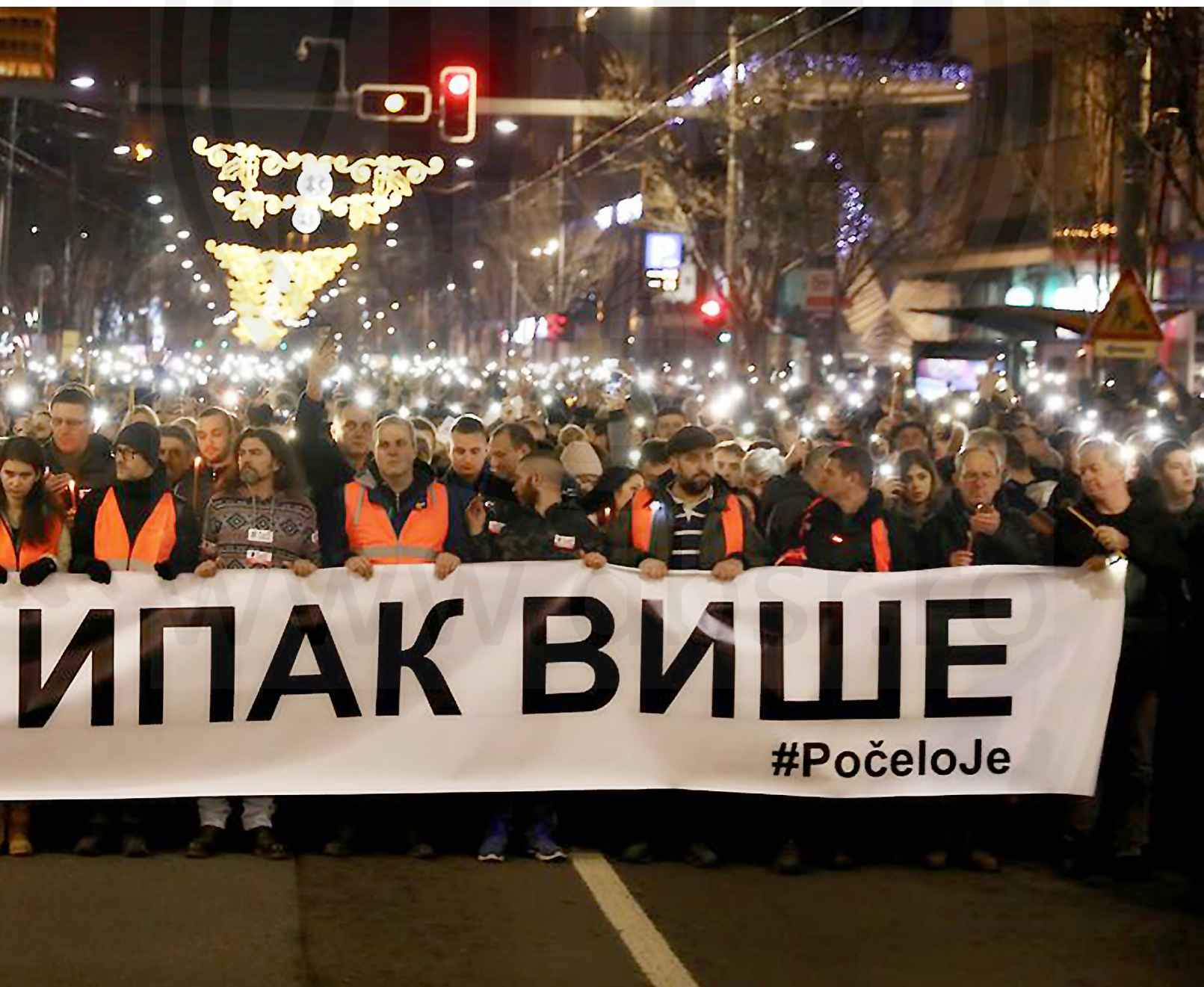
средини је огромна већина, опет и сама располућена на оне који, невољно изговарају „ма то је готово“ и оне који статус кво, „замрзнути конфликт“ сматрају јединим прихватљивим решењем.

У сенци једног толико великог проблема, са каквим се ниједна земља није суочавала у новијој историји, не треба да чуди да опозиција није у стању да артикулише своје захтеве. Оно што је покреће јесте мржња према Вучићу и, што је срамно и поражавајуће, подједнако велики презир према његовим сиромашним гласачима, пежоративно називаним „сендвичари“ и „стадо“.

Нажалост, отуђени и углавном привилеговани селебрити елити-

сти, који су постали заштитна лица и гласноговорници опозиционих демонстрација, својим јавним наступима и деловањем на друштвеним мрежама уоквирили су протесте више као антинародне, него антирежимске. Зато и моћни прорежимски медији имају неочекивано лак задатак.

У земљи у којој је традиционално први избор онај ко је на власти, а други „мање зло“ – Вучић не треба много да брине о исходу још једне сезоне српског незадовољства. Он данас има само два непријатеља – највећег, самог себе и другог, доста мањег, Запад, који све више губи стрпљење око „коначног решења за Косово“.

Растко ЈАНКОВИЋ

Помоћник директора Управе за сарадњу с дијаспором и Србима у региону,
Министарство спољних послова Републике Србије

СРБИ У РУМУНИЈИ СУ ЈЕДИНСТВЕНИ

Шта је Вас као познатог глумца привукло да уђете у Министарство спољних послова Републике Србије и да се бавите Србима у расејању?

С обзиром на чињеницу да сам рођен у Паризу и на тај начин у одређеном животном периоду припадао дијаспори, било ми је драго да се бавим њоме. Размишљања Срба у расејању су ми блиска и сматрао сам да могу да дам свој допринос унапређењу тих односа.

Србе из расејања посматрате

на посебан начин, јер сте и сами рођени ван матице. Шта је заједничко свим Србима ван матице?

Заједничко је то да им је свест о националној припадности на највећем духовном нивоу. Дијаспора је увек ту да помогне матици и то је чинила у претходном периоду у свим великим искушењима, од зајма за препород Србије, преко помоћи у обнови наших светиња на Косову и Метохији до катастрофалних поплава које су задесиле Србију а да не говоримо о свакодневним донацијама рођацима и пријатељима. Чињеница је да по дознакама из ди-

јаспоре спадамо у сам светски врх. Сваке године дијаспора шаље неколико милијарди евра, што у великој мери доприноси повећању животног стандарда.

Какву слику имате о Србима у Румунији?

Срби у Румунији делују јединствено на нашу и њихову радост. Веома коректан однос румунских власти према свим мањинама у Румунији, па и српској, улива нам спокој да не морамо да бринемо о нашим као што то чинимо у другим срединама где живе Срби. Наша заједница

у Румунији, која је концентрисана око Темишвара, је веома активна на свим пољима, културном, научном, спортском и другим областима. Ми пратимо њихов рад, финансијски помажемо већ дуги низ година и то ћемо чинити и убудуће.

У плановима и стратегијама Вашег министарства, које конкретно циљеве имате везано за Србе у Румунији?

Наша стратегија се неће мењати, и даље ћемо пратити рад и финансијски помагати наше организације, удружења и институције.

Како спречити раскидање везе младих људи са матицом и однорођивање нових нараштаја имајући у виду да је асимилација данас свуда у свету неумитна због јаког таласа глобализације који ероди ра националне разлике?

Нове генерације морају бити свесне свог културног идентитета утемељеног на традицији светосавља и својих предака. Морамо чувати пре свега свој српски језик као најважнији елемент нематеријалног културног наслеђа. Реч језик има двојак значење, значи и језик и народ. Сви ми заједно морамо бити чувари традиције, идентитета и културе своје нације, а то је највећа победа једног народа. Губитак идентитета је највећи замислив пораз нације.

Недавно сте били на Другом форуму дијаспоре у Бањалуци. Који су Вам утисци и колико је реално очекивати да матица и Република Српска могу да се институционално повежу са дијаспором?

Други форум дијаспоре, који је ове године одржан у Бањалуци на највишем нивоу, представља веома важан догађај у очувању и јачању веза са дијаспором и регионом.

Сам догађај је окупио више од 200 Срба из преко 30 земаља у циљу јачања привредне, културне и научне сарадње између матице и Републике Српске са једне и Срба у дијаспори и региону са друге стране. Утисци су заиста одлични јер сам имао прилику да упознам много нових људи као и да се поново сретнем са припадницима дијаспоре са којима већ дуги низ година имам

изванредну комуникацију и сарадњу. Искрено верујем да ће се овакав формат сусрета матице и дијаспоре наставити и у будућности и да ће засигурно допринети учвршћивању веза матичне државе и дијаспоре и Срба у региону, као и развоју самог институционалног оквира за сарадњу у том погледу.

Разговор водио Никола Лакић

пише:

Горан МРАЧИЋ

Савез Срба у Румунији

МИ И МАТИЦА- ЗАБОРАВЉАЊЕ ЗАБОРАВЉЕНОГ

Питање идентитета је код Срба сложеније него код других народа, јер се већина не може отргнути утиску да је последњих неколико десетлећа, па чак и столећа, константно обесправљена. Можда је проблем у томе што Срби нису знали да искористе малобројне историјске тренутке који су били повољни и који су настали као последица поднетих жртава у претходним ратовима.

Пошто се о пореклу и прапостојбини нашег народа још увек воде расправе, чињенице потврђују да су Срби у раном средњем веку основали неколико држава. Српска краљевина добила је признање од стране Рима и Византијског царства у 13. веку, достигавши врхунац од 1346. до 1355.

Време је за конструктивније, амбициозније и садржајније пројекте са матицом по питању школства, стипендија, улагања у квалитет, проналажења баланса између традиције и стремљења данашње омладине, очувања матерњег језика, промовисања првих вредности, популаризације савремене културе и стварања позитивних вибрација.

До средине 16. века територија данашње Србије била је у склопу Османлијског царства све до победе Хабзбурговаца, који су почели да се шире према Централној Србији од краја 17. века. Почетком 19. века

Српска „револуција“ је успоставила националну државу, која је касније постала прва уставна монархија у региону, проширивши своје територије.

Разграничење у Банату

Познато је да су српски и румунски народ током историје гајили добросуседске односе и да нису никада ратовали. Спорних тренутака је било у другој половини 19. века,

након оснивања Румунске митрополије и Царског декрета од 24. децембра 1864. који је потврдио самосталност Ердељске митрополије на челу са Андрејом Шагуном и после Првог светског рата када се поставило питање разграничења у Банату. Делегација краљевине СХС, коју је током преговора у Паризу предводио Никола Пашић, настојала је да историјским, економским, етничким и геостратешким аргументима докаже како Банат треба да припадне њиховој држави. Сходно аутору Александру Ђ. Маринковићу, који у књизи „Женидба краља Александра Карађорђевића“ детаљно разрађује

причу у контексту ступања српског краља у брачну везу са принцем Маријом, ћерком румунског краљевског пара, делегација СХС у Версају је изнела став да је банатска равница, у привредном и географском погледу, саставни део моравско-вардарске долине и да је још у 17. и 18. веку била усмерена на Србију. Трговински центар банатског региона био је Темишвар, град који је јужнословенска држава тежила да присаједини у оквиру својих граница. Истицано је да се Банат од 16. века, после слома српске државе, почиње називати Рашка, док су стратегијски интереси били такође

важни: Банат је природна заштитница вардарско-моравске долине и за леђе које штити Београд. Историчари Станоје Станојевић (1874-1937) и Јован Радонић (1873-1956), чланови делегације, поменули су словенски елемент на овим просторима још у 4. веку као и присуство Срба у времену деспота Стефана Лазаревића, који је од Угарске добио на управу Торонталску жупанију. Наводи се и владавина Ђурађа Бранковића над тамиским округом, па и време Змај Огњеног Вука, деспота Ђорђа Бранковића, патријарха Арсенија III Чарнојевића...

Иако није тачно установљено од када Срби живе на територији Баната и Поморишја, сходно тврдњама одређених историчара они су староседеоци на овим просторима. Чак и да није тако, њихову улогу у историји и вишевековно присуство тешко ко може да оспори. Као доказ могу се издвојити стотине топонима, хидронима, оронима, чак и презимена породица која су одавно заборавила своје порекло.

Државотворна идеја и политичка стремљења пречанских Срба

Стремљења Срба пречана била су усмерена ка Србији, било да је она постојала као политички ентитет на карти Европе или не. У Темишвару је 11-12. новембра 2011. године био одржан међународни научни скуп на тему „Државотворна идеја тројице српских великана: грофа Ђорђа Бранковића, Доситеја Обрадовића и Саве Текелије“. Сва тројица су рођена на територији данашње Румуније, у Јенопољу, Чакову и Араду. За Темишвар се везују имена других познатих личности српског порекла: писца и глумца Јоакима Вујића („Далше, Темишвар јест кључ од цијелога Баната, кога господи Темишварци Малим Бечем именују“), песника Бранка Радичевића, који је управо у граду на Бе-

геју написао једну од својих првих песама, „Девојка на студенцу“, комедиографа и приповедача Лукијана Тривунова Бранковића, књижевника Милоша Црњанског („Темишвар је у моје време био варош раскошна, модерна, са широким авенијама, великим парковима, веслачким клубовима, на водама, али и индустријским предграђима. Имао је огромна егзерциришта, и гробља. Имао је надимак Мали Беч“), песника Душана Васиљева и кнеза Арсена Карађорђевића, сина Александра Карађорђевића и кнегиње Персиде (рођене Ненадовић), рођеног брата краља Петра I. Локални Срби су пажљиво пратили политичка дешавања у Србији покушавајући да донесу свој допринос променама на боље. Више од тога, господин Илија Петровић у свом раду „Српски добровољци из румунског Баната 1912-1918“ говори о великом броју добровољаца из прекодринских, прекосавских и прекодунавских крајева који су се прикључили српској војсци или су ступили у добровољачке одреде. Постоји чак и списак српских волонтера који су из Сједињених Америчких Држава приспели на Солунски фронт од почетка фебруара 1917. године до краја октобра 1918. године. Ту проналазимо људе из већински српских места са територија североисточног Баната и дунавске Клисуре које су припале Краљевини Румунији 1919. године: Стара Молдава, Ченеј, Немет, Српски Семартон, Велики Сенпетар, Темишвар, Чанад, Иванда, Краљевац, Варјаш, Наћфала, Дињаш, Мали Бечкерек, Станчево, Пожежена, Луговет, Саравола, Дента, итд. Они су директни потомци банатских Срба који су седамдесетих година 19. века с великим одушевљењем дочекали Светозара Милетића у Темишвару, а у месту Варјаш су му 1879. пружили уточиште ради опоравка по изласку из пештанског затвора. Људи

су му прилазили, посвећивали му песме, клицали и исказивали подршку. О томе детаљно пише Душан Дејанац у књизи „На мртвој стражи српства, Светозар Милетић и Срби у Румунији“. Матица српска је своју делатност развијала махом захваљујући добротворима, међу којима је најзначајнији поменути Сава Текелија (1761-1842). Знаменити Арађанин је своју имовину тестаментом завештао својим задужбинама Текелијануму и Матици српској.

Последице Информбироа

Након Првог светског рата долази до промене ситуације у којој је одређени број банатских Срба и Румуна исказао незадовољство што није остао да живи у матичним држава-

1718. до 1919. године, српске школе у Провинцијалном Банату и Банатској војној крајини, административну поделу Румунског Баната после 1919. и главне етапе развоја српског школства у Румунији у раздобљу 1919-1989. Изузев малобројних оптаната, о којима је својевремено писао професор Милан Мицић у књизи „Невидљива сеоба“ (ССР, 2016), већина српског и румунског живља за кратко време се прилагодила и помирила са чињеничним стањем. Значајну улогу у међуратном раздобљу одиграла је Конвенција о уређењу мањинских основних школа у Банату, која је ступила на снагу 26. септембра 1933, када су у Букурешту размењени ратификациони документи. Недостатак учите-

ма које су се после пропасти царевине територијално прошириле на рачун Аустроугарске. Професор Душан Сабљић у књизи „Српско школство у Румунији“ (ССР, 1996) наводи административну поделу Баната од

ља са адекватном стручном спремом у српским основним школама у Румунији био је попуњен контракталним учитељима из Југославије све до 1948. године (103), док су у Темишвару и Вршцу отворене ниже

гимназије са српским, односно румунским наставним језиком.

Односи између Југославије и Румуније нагло су се погоршали по изгласавању Резолуције Информбироа. Део локалних Срба приклонио се румунским комунистичким властима које су биле у добрим односима са СССР-ом, док су други, најчешће из искрених идентитетско-националних побуда, недовољно информисани о реалној политичкој ситуацији, полагали велике наде у Титову Југославију. Њихово политичко деловање резултирало је хапшењима, монтираним процесима, тешким оптужбама и суровим пресудама, а као врхунац свега уследиле су депортације у Бараган (1951-1956). Иако је формално и за-

матичном државом постали су ређи, иако су овдашњи Срби наставили да у Југославију гледају са нескривеним дивљењем, пратећи, колико је то било могуће у датим околностима, Југословенску Радио Телевизију и све остале трендове нове поп културе коју су Американци с великим успехом извозили у СФРЈ. Срби са територије данашње Румуније, који су својевремено клицали Светозару Милетићу, учествовали у стварању модерне Србије и одлазили из САД-а на солунски фронт, омађијани сновима о заједничкој југословенској држави која би објединила све Србе, били су скоро у потпуности заборављени и запостављени од матичне државе у време Титове Југославије. Само су извесни појединци, уместо државе и надлежних институција, наставили да одржавају контакт са сународницима с друге стране границе.

Парадокси демократије

После краха комунистичког режима 1989. године ствари су се побољшале, али парадоксална је чињеница да су се Срби показали као најлабилнији и подложни асимилацији у повољним историјским околностима, када их нико није угрожавао. То се, пре свега, односи на послератну Југославију, која је многим носталгичарима остала урезана у сећању као држава мира, благостања, опуштености и напретка. За разлику од других југословенских народа и народности, који су с одређеном дозом подозрења ступили у нову државну творевину, Срби су се безрезервно ратосиљали свог вековног идентитета ради унитарне државе, која је своју повесну улогу скончала грађанским ратом и стравичним крвопролићем. Истраживање кривице за почетак рата на простору бивше Југославије није предмет овог текста, али треба по-

менути догађаје на макроплану, како би увидели ситуацију српске заједнице у Румунији, која данас ужива сва права загарантована законом.

Стиче се утисак да Срби не знају да се снађу када им се не ради о глави. За само три деценије после пада Чаушескуовог режима, заједница Срба у Румунији је скоро преполовљена. Изузев неколико села у Дунавској клисури, не постоји место са већинским српским становништвом. Српске школе се гасе једна за другом. У малобројним преосталим школским установама, одељењима и забавиштима деца скоро више и не користе матерњи језик. Матична Србија покушала је да припомогне, али да би локални Срби опстали на идентитетском нивоу, неопходно је учинити знатно више. За разлику од Југославије, која је због економског стандарда и поп културе била врло вољена међу Србима у Румунији, иако их није никад признала као своје, данашња ојађена Србија је, сплетом новонасталих околности, престала да буде атрактивна.

Јасно је да се матична држава, имајући у виду врло неповољан међународни политички контекст, суочава са озбиљним притисцима, проблемима и изазовима, али добре ствари се увек дешавају тамо где има добре воље. Време је за конструктивније, амбициозније и садржајније пројекте по питању школства, стипендија, улагања у квалитет, проналажења баланса између традиције и стремљења данашње омладине, очувања матерњег језика, промовисања правих вредности, популаризације савремене културе и стварања позитивних вибрација. На страну било каква патетика, али са обе стране границе се мора имати у виду да у Румунији још увек куца живо српско срце.

конодавно уживало сва права карактеристична „народним демократијама“, српско становништво је, као уосталом и већинско румунско, било престашено и суочено са великим искушењима. Контакти и односи са

Темишвар

пише:

Никола ЛАКИЋ

Нови темишварски весник

СРПСКО ШКОЛСТВО У РУМУНИЈИ

Након што се српски миграциони клин почео забијати дубоко у ткиво других народа још од 15. века, Срби су осим битке за егзистенцијални опстанак развијали и потребу за своје духовно, културно и школско организовање. Образовање је током векова за Србе на просторима некадашње Хабсбуршке монархије постало златни кључ слободе.

На данашњим просторима Румуније где живе Срби, некадашњег хабсбуршког Баната, просветно уздизање Срба кренуло је релативно брзо након протеривања Тура-

ка 1718. године. Тада је Бечки двор одлучно започео „расцветавање“ грађанске свести и уношење светлости у разум његовог шароликог мултикултуралног демографског мозаика. Школство је тако зачето 1766. године. Школа је постала друштвена установа, расадник писмености и духовности, а учитељ – културно-просветни радник. Дознаје се да је већ 1773. године у српским школама у румунском Банату, стецишту српског колективног бића, било 1.908 ђака.

Велике заслуге за унапређивање мреже српских школа на простору

данашњег румунског Баната у 18. веку припадају Теодору Јанковићу Миријевском, првом директору српских и румунских школа у Банату, чији је рад наилазио на огромну подршку Бечког двора. У уздизању на плану просвећености и образовања посебно се засијало име Доситеја Обрадовића, рођеног у Чакову, у Румунији, чији су просветитељски и реформаторски зраци пали на Србију у времену када се ослобађала од вишевековног вазалства Отоманској империји. Никао је Београдски универзитет, међутим, унапређењу просветне делатности код Срба до-

принос је дао још један Србин из Румуније, такође, из Чакова, Спиридон Јовановић, који је ударио темеље елементарној народној школи у новијој историји Србије.

У тристогодишњој историји образовања на српском језику на просторима Румуније препуној искушења и друштвено-културних комешања, данас је српска заједница пред највећим изазовом – нестајањем.

У Банату, ван матице, Срби су наставили да се подстичу већ развијеним образовним способностима. Године 1884. године постојало је 87 српских националних школа које су већ од 1862. године биле подвлашћене црквеној јерархији Карловачке митрополије оставши у тој форми до 1919. године. Након завршетка Првог светског рата и разграничења националних држава, услед распада Аустријског царства, у уједињеној Румунији нашле су се 53 српске школе (вероисповедне и комуналне). Између 1919. и 1948. године било је чак 54 насеља у којима су постојале школске установе на српском језику. Основано је и гимназијско одељење 1934. године у Темишвару. Највећи број српских ђака у вишевековној историји Срба у Банату достигнут је 1936. године. Било је тада 6.583 ученика. Школа је имала статус основе националног живота, али је и рефлектовала миран суживот и мултикултурално богатство румунског Баната.

Убрзана индустријализација седамдесетих година у комунистичкој Румунији произвела је последице миграција из села у град чиме се расточила сеоска средина тиме и разбила њена улога тврђаве за српску заједницу у којој се она најприродније чувала и репродуковала. Села су постала празнија, а градови, посебно Темишвар, пунији придошлим грађана са села који су по-

чели да се утапају у нову средину губећи етничку свест и језик чему је каснијим генерацијама фрапантно допринела и глобализација економије и културе у урбаној средини као и технолошки развој који деклонира идентификацију са етничком заједницом. Уз то, у касним деведесетим и имиц Србије се у јавности девалвирао и стигматизовао. Процеси који су настали неповратно су донели констернацију. Због недостатка српске деце у селима школе су почеле да се гасе, а са друге стране, број ђака у образовним установама на српском језику у Темишвару у сталном је паду.

Данас, у Румунији, у три жупаније где живе Срби, Тимишу, Араду и Караш-Северину, постоји само једна српска образовна установа, Српска теоретска гимназија „Доситеј Обрадовић“ у Темишвару, 13 српских забавишта и још неколико школа у руралним крајевима у којима постоје српска одељења или се српски језик учи као наставни предмет, као и Студијски програм за српски језик и књижевност на Западном универзитету у Темишвару и Букурешту.

Сведочи се о нестајању српске заједнице и губљењу српског језика, упркос космополитским условима и мултикултуралном оквиру које обезбеђује држава Румунија.

У школској 2018/2019. години, у три жупаније, укупно је 412 деце похађало наставу на матерњем срп-

ском језику у предшколским и школским установама, док је 785 ђака изучавало српски језик као наставни предмет, тек да остану у додиру са језиком који им припада по етничкој линији оца или мајке.

Тренутно највећу бригу о српским ученицима има Савез Срба у Румунији. Ова кровна организација Срба даје подршку српским ђацима у виду бесплатног превоза, стипендија, наградних екскурзија, ваннаставних активности (духовни кампови, етно-фолклорни кампови, итд) и обезбеђивања неформалног образовања попут организовања радионица за српски језик. У васколиком српском расејању и међу другим мањинским организацијама у Румунији не постоји установа која толико пажљиво брине о генерацији ђака као што то чини Савез Срба. Упркос томе, болна рана Срба не нестаје.

Када је 1933. године у Темишвару отпочета средњошколска настава, појавио се 24. децембра текст у тадашњем „Темишварском веснику“, у којем је аутор Слободан Костић изразио следеће уверење: „Задовољни смо што можемо данас констатовати да је наш народ остао на висини својих предака.“ У тристогодишњој историји образовања на српском језику на просторима Румуније препуној искушења и друштвено-културних комешања, данас је српска заједница пред јединим изазовом – битком са самом собом.

пише:

Мимо ОБРАДОВ

Радио телевизија Румуније

СРПСКО-РУМУНСКИ КУЛТУРНИ ВЕЗ

У детињству сам слушао старије, поготово на селу, где су се, предвече, на клупи испред куће, преливале приче, садржајније и занимљивије од тадашњих, али и садашњих ТВ програма; биле су то ратне приче. У подунавском селу Дивићу је неко сликовито препричавао како су сељаци напуштали огњишта, са пуним торбама, воловима, козама, овцама, живином и скривали се по шумама, иза брега, у време када су се Немци повлачили Дунавом са Источног фронта и топовима гађали све живо. Поготово Базјаш. Тада је био стратешки циљ: имао је железницу, луку, па и запустени касино... У Великом Семиклушу препричавала су се не тако давна, али још увек горка, онако „на пола уста“ изречена, сећања о депортацији. У Златици се нерадо говорило о присилној колективизацији за коју су били задужени такође Срби комесари из других крајева. Следећа генерација оживљавала је исечке из живота у времену „процвата“ комунизма: мукотрпно чекање у редовима за неопходне намирнице, забране, притезања, неописива радост када неко од укућана дође са пола пакле путера, чоколадом, кафа је била луксуз. Када би се негде окупала група слободоумних грађана – писаца, музичара, уметника, босма – а то се најчешће догађало у бирцузима, међу њима је сигурно био бар један доушник који би писмено подносио извештаје о свему и свачему (неки су се тако описме-

нили, па чак постали писци). „Осећам потребу да некоме захвалим за ових ненаданих седамнаест година. Онако дубиозних, варљивих, било каквих, али ипак седамнаест година слободе.“ Ово признање некада забрањеног и прогањаног темишварског писца и књижевног критичара Ливиуса Чокарлије, поводом позног јубилеја, прочитао сам у броју од 12. септембра 2007, у часопису *România literară*. Не знам да ли је последњих година иједан писац у Румунији изразио тако тачну, луцидну, уједно и патетичну мисао. Луцидне, сажете, зен-будистичке биле су и мисли преточене у стихове Леоарда Коена.

Наша је ситуација била различита од оне у којој је живео српски народ, наш народ, у бившој Југославији. Ми смо овде били изоловани од света а, што је било најболније, и од матице. Није нам било дозвољено путовати ван граница комунистичке државе. Није било слободне штампе, радија, телевизије. У првој половини осамдесетих година прошлог века градска омладина почела је да се буди, све мање да прихвата индоктринацију. У Темишвару се огласио први овдашњи панк састав "Пети точак" који су чинили Срби.

Некада смо се окупљали у изнајмљеним студентским собама, у су-терену, да би слушали песме Коена,

покушавајући да проникнемо у значење оних – по начину изговарања

и певања – тако тешких и дубоких стања, али нас је, пре било каквог умовања, опчињавала атмосфера, начин на који је музика тако снажно освајала постор преливајући се из обичног, технички скромног грамофона. Нисмо се тада надали да ћемо икада читати његове књиге на румунском или српском језику, а ни у сну нам није изгледало могуће да присуствујемо бар једном концерту Леонарда Коена, да га непосредно доживимо. То се ипак догодило.

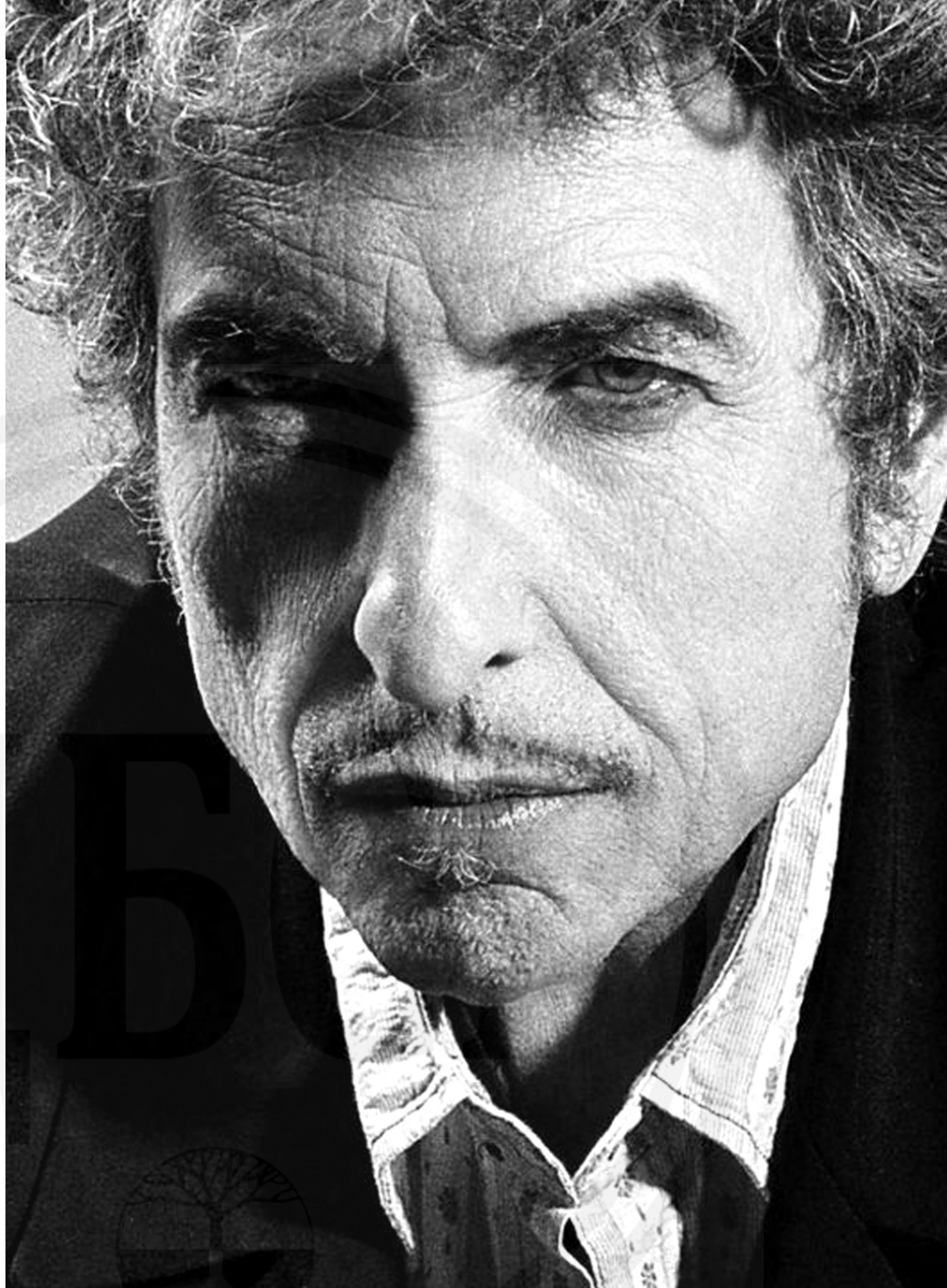
У песамама, он је огољеним речником, без претенциозних израза и фраза, истраживао основна људска осећања: љубав, припадност, солидарност, самоћу, немир, одступање од свакидашњице. Управо такав пут и сличне ставове прихватила је музичка рок сцена с краја шездесетих година прошлог века, период који је обележио Фестивал у Вудстоку, где се окупило преко пола милиона младих ради уживања у природи, љубави, солидарности, музици.

Његова је музика постала симбол оваквог опредељења, поготово после наступа на сцени фестивала. Упркос стеченој слави, успео је да остане јединствен и оригиналан по томе што, иако је очински прихватио и подржао хипи утопију, није јој веровао. Његове песме, за разлику од већине естетски и социјално запажених креација рок и хипи поезије, биле су „ближе самотничкој медитацији, иронији упереној ка индивидуалној самосвести, сумњама и недоумицама јединке коју естаблишмент још није прогутао“ (Милан Влајчић у есеју „Песник Леонард Коен“, уз збирку „Снага робова“, БИГЗ, 1981). Прву сам његову књигу прочитао на српском језику: била је то збирка поезије „Снага робова“ – у оригиналу *The Energy Of Slaves*, из 1973, коју је превео и објавио београдски писац и издавач, једно време уредник часописа *Rock* (НО Политика), Владислав Бајац. Стихови су, као зраци светлости, продирали у сиву стварност. Године 2008, у београдској Арени, на позорницу је ушетао лаким кораком и ведрим изразом лица стари џентлмен спреман да освоји душе и срца оних који су прихватили позни састанак. Прострујао је двораном чудан осећај, као да су се емоције материјализовале. И тако је било до краја, до расанка... кога смо сви били свесни, а нико га није хтео прихватити. Ни он. Три пута је излазио на бис, вадио шешир и клањао се изражавајући дубоко поштовање, можда и љубав. Спустио се и на колена... указавши да треба свакоме опростити, па и нама, грешнима. Био је то Леонард Коен, не онај са плоча или из књига, већ жива, одуховљена снага робова овога света од вајкада и од сада, снага љубави и бесмртности душе. У књижевним круговима било је доста оних који су сматрали да је завредео Нобелову награду. Њему то није било важно.

Отпор индоктринацији

Подсећање на не тако давну прошлост оживљава и оно стање једа и патње што је наша ситуација била различита од оне у којој је живео српски народ, наш народ, у бившој Југославији. Ми смо овде били изоловани од света а, што је било најболније, и од матице. Није нам било дозвољено путовати ван граница комунистичке државе. Информације са трулог запада строго су цензурисане. Није било слободне штампе, радија, телевизије. У првој половини осамдесетих година прошлог века градска омладина почела је да се буди, све мање да прихвата индоктринацију и да глуми одобравање друштвеног реда који је наметао режим. У Темишвару се огласио први овдашњи панк састав Пети точак. Знам да је мени изузетно упечатљиво деловао концерт – у ствари серија од три наступа током два дана – који је у Букурешту одржао 1982. године ирски састав The Boomtown Rats. Сећам се да је солиста Боб Гелдоф (касније истакнути активиста за људска права и помоћ афричким народима, организатор чувених хуманитарних концерата Live Aid, 1985, у Лондону и Филаделфији, и Live 8, 2005, у земљама групе Г8 и Јужној Африци) исмејао милиционере који су демонстративно заузели простор испред сцене, а једноме дохватио качкет и шутнуо га. Знајући како може наш грађанин да настрада ако уради то, забринули смо се, те сачекали музичаре на изласку. Било је све у реду, милиција није хтела да се диже прашина. Почетком осамдесетих година појавили су се центри у којима су се – и само тамо – преко видео апарата могли гледати западни и амерички филмови, иначе, по критеријумима тадашње пропаганде, неподобни за приказивање у биоскопским дворанама јер је у њима било сцена насиља и еротике као и примера западног благостања и, што је

најгоре, слободе. Филмови су били гарант добре посећености, приказивани су без поштовања ауторских права и обезбеђивали су значајан доток средстава локалним буџетима. Нови генерацијски идол постаје Брус Ли, касније сија Рамбо. У дворанама и просторијама, где су се видео-плејери пушили, било је врпољења, ентузијазма, усклика, па и негодовања. Тамо су многи научили основне појмове енглеског језика. У Темишвару, у Дому омладине, организована је, у оквиру Клуба ПМ 6, пројекција филма The Wall – Зид, у режији Алена Паркера, а на основу приче и музике састава Pink

Floyd. Створила се таква гужва да су пукла врата на улазу. Пројекција је протекла без инцидента, неколико хиљада људи је зурило у три висока ТВ монитора, окачена о таван дворане. Нешто су можда видели, нешто чули; не знам у којој је мери све било разумљиво. Главну је улогу у филму играо Боб Гелдоф! Активиста идеолошког бироа, вероватно и дежурни безбедаш који су одговарали за културу, затражили су транскрипт филма. Даље се није ништа догодило, али нисмо смели да поновимо пројекцију, упркос огромном интересовању. Тек касније, одмах после преокрета 1989, пред Нову

1990, успели смо да из импровизованог ТВ студија у Дому омладине, у оквиру програма новорођеног канала Телевизије Слободни Темишвар, представимо ширем кругу гледалаца овај култни филм.

Алтернативна култура

Најутицајнија али, одвећ, тајанствена популарна икона своје генерације Боб Дилан остаје, после толиких превирања и промена које су обележиле ово време, арбитар става поп културе, највећи кантаутор: песник Музике, музичар Поезије. Светлуцаво одело, мало ружа на уснама, танки брчићи, помпадур

фризура, ритам рокенрола и акорди бугивугија; то је утицај Литл Ричарда. Плави деним, акустична гитара са натписом *This machine kills fascists*, отворена платформа прашњавог камиона; то је суштина Вудија Гатрија. Комбинација двојице представника корена рок културе и музике, црних и белих, електричних и акустичарских; то је Боб Дилан. Фолк песмама удахнуо је став рокенрола, а рок песмама ракурс што потиче из фолк и кантри израза и прелама се кроз филтражу Хенка Вилијемса. Вокална изведба дугује сопственост бит писцима као што су Кероуек и Ферлингети читајући на глас сопствена дела, док поезија више дугује симболима, него америчким битницима. Римбо, Верлен... са усном хармоником. То је срж Боба Дилана. У кризној 2010. години стигао је у земљу коју је намеравао да помене у неком стиху. Дана 2. јуна први је пут наступио у Румунији. После четири дана, 6. јуна, одржао је други концерт у каријери у Београду (први је био 1991. на Хиподрому), где сам га гледао као отелотворење сна који се, током година, путем радио таласа, провлачио као дух из отворених висећих фиока Далијеве слике. Диланов концерт је искуство за које се слободно може рећи да је јединствено. Знао сам, пратећи током година рад уметника, да никада не отпева песму два пута исто, да експериментише, испробава нове могућности фразирања, изговарања стихова, контроле гласа, чак мења штимунг. Чуде се људи и диве му се како може да памти све те стихове. Он већ много година, можда управо после оног сукоба, када је први пут електрификовао свој наступ у Њупорту, вербално не комуницира са публиком. Све изражава музиком. Тако је било и у Београду, у Арени, испред оних који су дошли да се поклоне живој легенди алтернативне културе, музичком дизајнеру, чији су стихови и став утицали на менталитет и осе-

ћајност света. Био је то Боб Дилан, у међувремену добитник Нобелове награде за књижевност. Њему то није важно.

Друштвена бомба

Психолози и социолози су приметили да је последњих година свет прожет нервозом, напетостју, да стрес све чешће смара, да су нервне, срчане болести, па и рак, узели маха. Шта да се ради? Одговора нема. Чак и ако неко нешто покуша, ритам живота то прегази и јурњава се наставља. Ништа необично, то је транзиција, покушај да се, уместо немира и комешања, достигне оно шта је стара Европа постигла културом организовања и дисциплином рада и живљења. Ми, од извесног времена, тренирамо емпатију, али смо и даље иритирани, нетолерантни. Зашто возачи толико трубе? Ала лете псовке! Психолози тврде да пренаглашена самоконтрола проузрокује психосоматске промене. Не препоручује се да не испољиш напетост. Није добро да се стално уздржаваш, а живцима не даш одушка. Напротив, пожељно је да се унутрашњег притиска ослободиш, а најбоље је да то буде вокалним путем. У Великој Британији постоји и делује Удружење за контролу беса (*British Association Of Anger Management*). Код нас постоји дерби беснило, када навијачи два ривалска тима дају одушка свим фрустрацијама и накупљеном бесу током периода између два дербија. Па добро, рећи ћете, то и није неки пример; имали су и Енглези хулигане, да не помињемо рокере и панкере... (истина, то је сад већ неко прошло време). Тако је, али са друге стране, имају и ставове које могу изразити на типично британски начин. На пример: *I agree to disagree* – Слажем се да се не слажемо!

Због тога је још увек жив дух Махатме Гандија.

пише:
др Зоран МАРКОВ
Национални музеј Баната

СРПСКО-РУМУНСКА ПОЛИТИЧКА САРАДЊА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 19. ВЕКА

Почетак обнављања српско-румунске сарадње, која је прошла тешку кризу, дугу готово две деценије, означило је политичко деловање лидера грађанске класе Светозара Милетића. У периоду обележеном споровима у Српској православној цркви око раздвајања српске и румунске цркве, насупрот конзервативном и неделотворном ставу карловачке јерархије, Милетић је позитивно оценио захтев румунских верских првака да се њихова црква издвоји из састава Карловачке митрополије. Захтевао је да се подрже румунска настојања, изражавајући став „да је заједничка борба Срба и Румуна за њихова национална и политичка права исто тако важна као и заједничка борба Срба и Хрвата“.

Средином шездесетих година 19. века битно су се измениле политичке прилике у Хабзбуршком царству, посебно са аспекта положаја Срба и Румуна. Наиме, оданост бечком двору више није била гаранција и заштита од припреме и остварења националистичких намера угарског вођства. Нагодбе између аустријског и угарског вођства ставиле су Србе и Румуне у неповољан положај. То је створило реалне услове за интензивирање српско-румунске политичке сарадње.

Заједничко српско-румунско наступање отпочело је у Сабо-

ру децембра 1866. године, у оквиру најаве озакоњавања система аустроугарског дуализма. Српски и румунски посланици почели су да показују истрајну активност на изradi сопствених нацрта за разрађивање статуса народности, што сведочи о сазревању и уобличавању политичке свести Срба и Румуна.

Јануара 1867. године створен је заједнички нацрт „За уређивање и обезбеђење народности и језика Угарске“, који су сачинили представници Срба и Румуна са Светозаром Милетићем и Вићентијем Бабешом на челу. Нацрт је био резултат више расправа у саборском српско-румунском клубу. Пре презентовања Сабору, сачињен је коначан текст „Нацрта закона за уређивање и обезбеђење државно-правних народности и језика у Угарској“, познатији као Српско-румунски нацрт.

У угарском Сабору мањински нацрт су образложили национални прваци Александру Мочоњи и Светозар Милетић. Било је то новембра 1868. године.

Сарадња између Срба и Румуна у другој половини 19. века у Аустроугарској омогућила је очување самосталних народних програма и борбу за национални опстанак.

Пошто је мађарска већина у Сабору одбила предложени нацрт, посланици Срба и Румуна су напусти-

ли саборско заседање. Усвојен је предлог већине. Усвојени закон је говорио „о мери у којој је допуштена употреба немађарског језика у односу на привилегован мађарски језик“.

Закон о народностима из 1868. године није предвидео никакве гаранције за поштовање националних права и језика, а дозвољавао им је само коришћење, сходно расположењу власти. Усвајање овог закона изневерило је очекивање немађарских нација и уздрмало њихово поверење у добре намере и могућности дуалистичког система да реши национално питање у Двојној монархији, која је створена без икаквог утицаја припадника немађарских нација.

Као одговор Срба и Румуна на поступке везане за регулисање националног питања у угарском делу Хабзбуршке монархије уследило је оснивање националних странака. Најпре су то учинили Срби у Великом Бечкерек, 28. јануара 1869. године. Убрзо су и Румуни формирали Румунску националну партију 7. фебруара 1869. године у Темишвару. На предлог Александра Мочоњија прихваћен је програм утврђен на темељима нацрта о националном питању, који су заједно сачинили представници Срба и Румуна у оквирима Сабора.

Српска неслога

Насупрот Румунима, који су успели у одлучним тренуцима сачу-

вати акционо јединство, код Срба се пред крај 19. века продубљава јаз између бораца доследних националном програму, окупљених око „Заставе“ (радикали Јаше Томића) и „Браника“ (либерали Михаила Полита-Десанчића), и идејних наследника кикиндских „нотабилитета“, са дугосежним последицама у политичком животу. О приликама у јавном животу Срба веродостојна су запажања Тодора Бекића, у младости саборца Светозара Милетића, који је на крају кривудава политичке стазе потонуо у мутне воде владиног опортунизма. Овакав расплет у политичком животу војвођанских Срба није толико последица некаквог предубеђења, колико израз немоћи, дубоке кризе из које се не види излазак сопственим снагама. О узроцима ове кризе песимистички размишља Бекић, износећи неке „сурово истините“ чињенице: „Срби нису више нити у моралном, нити у војном, а самим тим ни у политичком погледу оно што су некада били. У последњих неколико деценија ма-

теријално су у сталном пропадању, свугде потискивани од Јевреја, Немаца и Мађара. Услед нејединства и међусобних сукоба немају више ни оне моралне снаге којом су наступали шездесетих и седамдесетих година 19. века“. Али из оваквих чињеница извлаче се погубни закључци о потреби напуштања борбе засноване на националним начелима. Доследна пасивна политика српских Радикала и Либерала (истоветна са румунским националистима), сматрана је „доказом српске немоћи“, а, уз то, за мале народе, опасном и штетном.

Након оснивања иредентистичке „Културне лиге“ и растурања Меморијала румунских студената о положају Румуна из Трансилваније и Угарске из 1891. године, румунско питање је наишло на снажан одјек и у редовима других народности. Од значаја је став „Заставе“, органа српских радикала, која је била одлучна у осуђивању покушаја мађарских студената да усмере српску омладину против Румуна. Шта-

више, „Застава“ сматра енергични румунски национални покрет примером и за Србе, који заостају услед унутрашњих неслагања. И „Браник“, либерално оријентисан српски народни лист, писао је о румунском националном покрету, дајући детаље о деловању банатске групације (мочоњиста) Румунске националне партије.

Следећи пример Румуна, покренули су се и Срби који су, на почетку мађарског конституционализма, „били најжешћи борци за национално питање немађара“. На Карловачком сабору 7/19. априла 1894. године било се окупило 20.000 Срба, који су иступили против политике мађаризације путем црквене реформе, коју је била иницирала влада. Значајно је да се на Сабору гласало за резолуцију која је прокламовала солидарност народности у борби за очување својих верских и националних, за живот битних, интереса.

Орган румунског банатског мњења, „Дрептатеа“ (Правда), нагласио је да резолуција Карловачког са-

бора потврђује истрајност српског духа у заједничкој акцији, „у жељи свих немађарских струјања“ да бране законе својих очева и језик својих прадедова. Телеграми подршке Румуна и Словака, што их је уредник „Заставе“ Емил Гаврила читао пред Сабором, наишли су на бурно одобравање.

Међунационална сарадња

У Араду се 22. априла / 4. маја 1894. године окупило 10.000 Румуна из долине Мориша, Ердеља, Бихора, Тимиша, Торонтала, Караш-Северина и других крајева. На Арадском сабору, који се јавља као наставак Карловачког у смислу одбране национално-верског интегритета немађара, донет је закључни документ. У овој резолуцији румунски народ „захтева да им се призна национална индивидуалност са јед-

наким правима“, а сабор протестује због мешања владе у верске проблеме, те, на тај начин, Румуни изражавају своју солидарност са другим народностима „које су се нашле у истој ситуацији“.

Многобројна писма и телеграми су допринели свечаној атмосфери овог националног сабора и високом нивоу солидарности пред истом опасношћу. Овде су се чули Румуни из Карансебеша, Срби из Бечкерека, румунски студенти из Пеште, уредништво „Заставе“, Румуни из Лугожа, Михаило Полит-Десанчић и Срби из Новог Сада, Кикинде, Сомбора, Сенте и Вршца, уредништво „Гласа народа“, српска омладина из Пеште, Румуни из Семиклуша, Срби из Винковаца, студенти из Загреба, општине Липова, Банатског Комлоша, Срби из Карловаца, Србобрана, Панчева, председништво

Карловачког сабора итд.

На меморандистичком процесу у Клуџу, који је почео 7. маја 1894. године, налазили су се, поред ердељских бранилаца и Банађани Кориолан Бредичану, Штефан Петровић, затим Словаки Милош Штефанович, Стево Фејнор, Матуш Дула и Србин Емил Гаврила. Процес се одвијао у знаку јединства акције румунског народа и солидарности широког европског мњења, те немађара из Дуалистичке државе, за праведну ствар Румуна из Трансилваније.

У атмосфери међунационалне сарадње, 10. августа 1895. године у Будимпешти је одржан Конгрес народности, у присуству преко хиљаду делегата из редова Срба, Румуна и Словака из свих крајева Угарске. председавали су Михаило Полит-Десанчић, вођа српских либерала, Георге Поп де Басешти, један од вођа Румунске националне партије и Словак Павел Мудроњ.

Конгрес народности прихватио је Резолуцију у којој је истакнуто да се, у условима борбе за национални опстанак, ствара савез Срба, Румуна и Словака Угарске за очување сопствених самосталних народних програма, како би свим законским средствима одржали сопствени национални идентитет. Да би се ово остварило, закључено је, потребно је изборити се за националне аутономије у оквирима жупанија. Наглашено је да велику препреку представља Закон о народностима из 1868. године, који би требало усагласити са интересима народности. Закључено је да ће се у будуће Конгрес народности састајати и анализирати остваривање договора.

Конгрес народности дао је подстицај читавој активности Срба, Румуна и Словака у борби за остваривање националне равноправности. Задатак Извршног одбора, који је основан као овлашћени орган Конгреса, био је да ради на популаризацији његових ставова.

МУЗЕЈ ЕПАРХИЈЕ ТЕМИШВАРСКЕ

Трг уједињења бр. 4,
Тимишвар

АКУД МЛАДОСТ ТЕМИШВАР

1969 - 2019

www.mladost.ro

[akudmladosttemisvar](#)

AKUD Mladost Temisvar

AKUD Mladost Temisvar

akudmladost.temisvar@gmail.com

+40 0741 292 242 / +40 0736 428 748

